PROGRAMOZÁS

ELSÖ KÖNYVEM A PROGRAMOZÁSRÓL

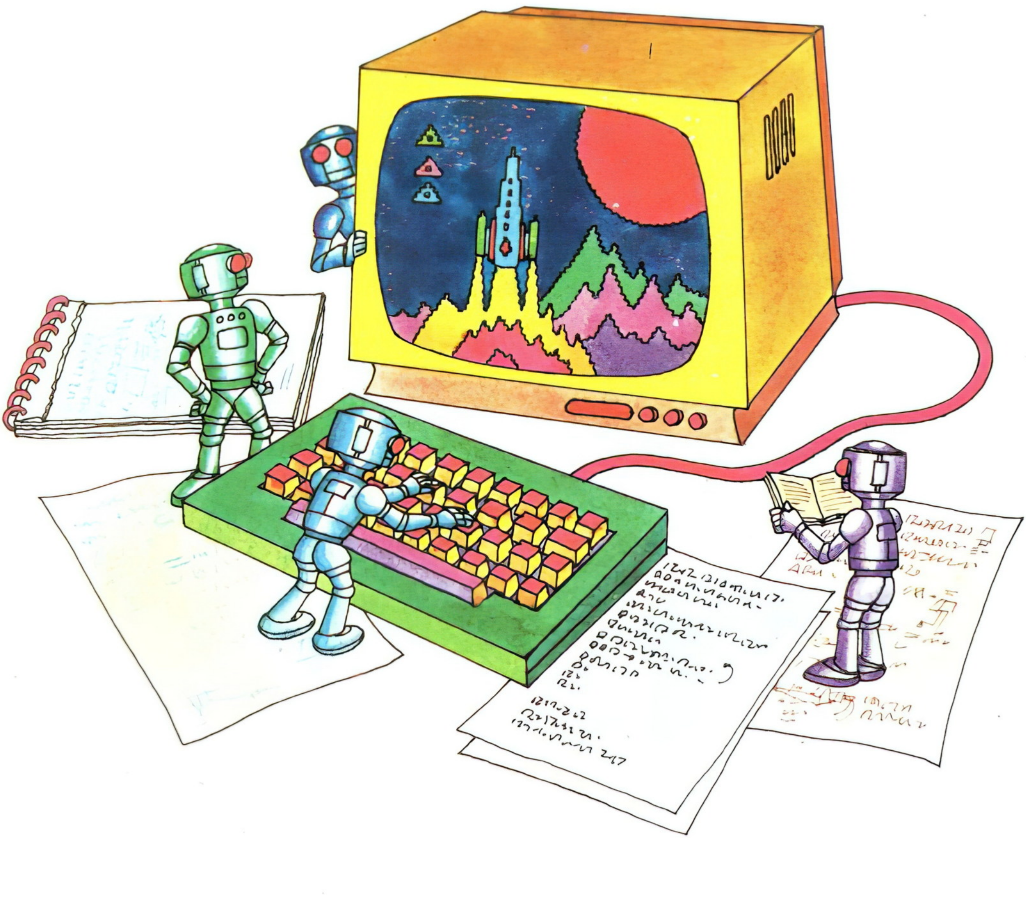

NEM SZÜKSÉGES SZÁMÍTÓGÉP

Műszaki Könyvkiadó
Novotrade Rt.

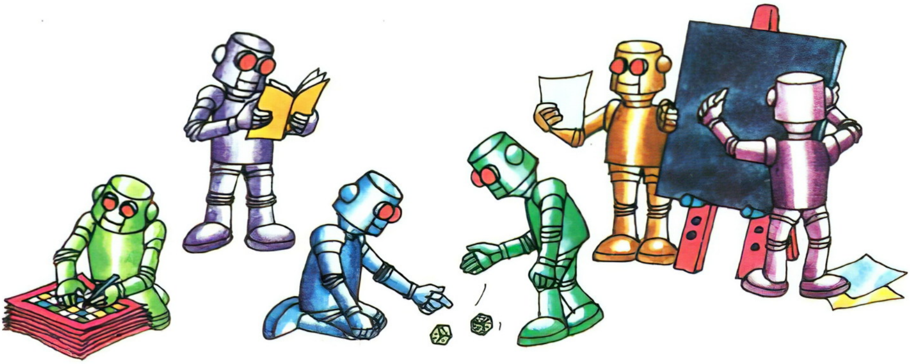
PROGRAMOZÁS

ELSÖ KÖNYVEM A PROGRAMOZÁSRÓL

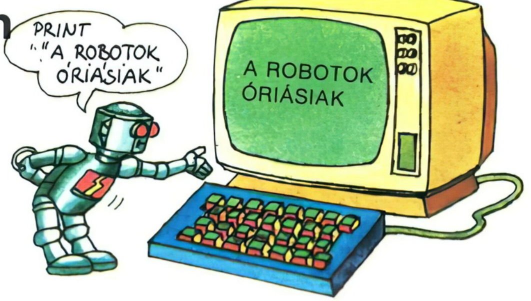

MÜSZAKI KÖNYVKIADÓ – NOVOTRADE RT. BUDAPEST, 1987

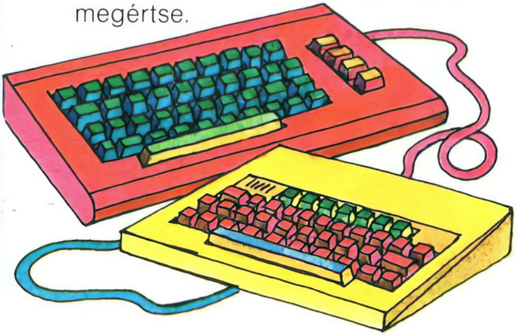
Tartalom

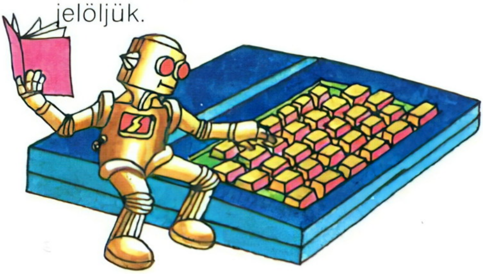
Könyvünkről röviden

Ez a könyv a BASIC nyelvű programíráshoz nyújt segítséget a teljesen kezdők számára. A BASIC nyelvet használja a legtöbb számítógép; ezen a nyelven lehet utasításokat megfogalmazni úgy, hogy a gép is megértse.

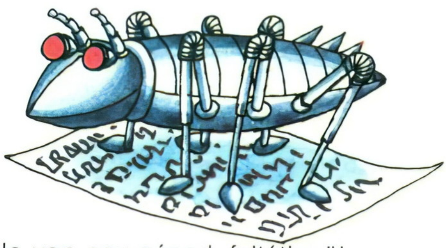
A könyvet számítógép nélkül is megértheted, de természetesen sokkal jobb, ha a programokat ki tudod próbálni. A különböző számítógéptípusok némileg eltérő BASIC nyelvjárást ismernek. Ezért könyvünkben olyan kifejezéseket használunk, amelyek többségét a legtöbb számítógép megérti, azt a néhányat pedig, amelyik a szabványostól eltér, külön jelöljük.

Először általános tudnivalókat adunk a programozáshoz. A későbbiekben lépésenként fogsz megismerkedni a legfontosabb BASIC kifejezésekkel, amelyeket egy-egy rövid programmal mutatunk be.

Hogy némi gyakorlatra tegyél szert a programírásban, adunk néhány programfeladványt is, programírási javaslatokkal és hasznos módosítási ötletekkel. A programfeladványok megoldásait a 44 – 45. oldalon találod meg.

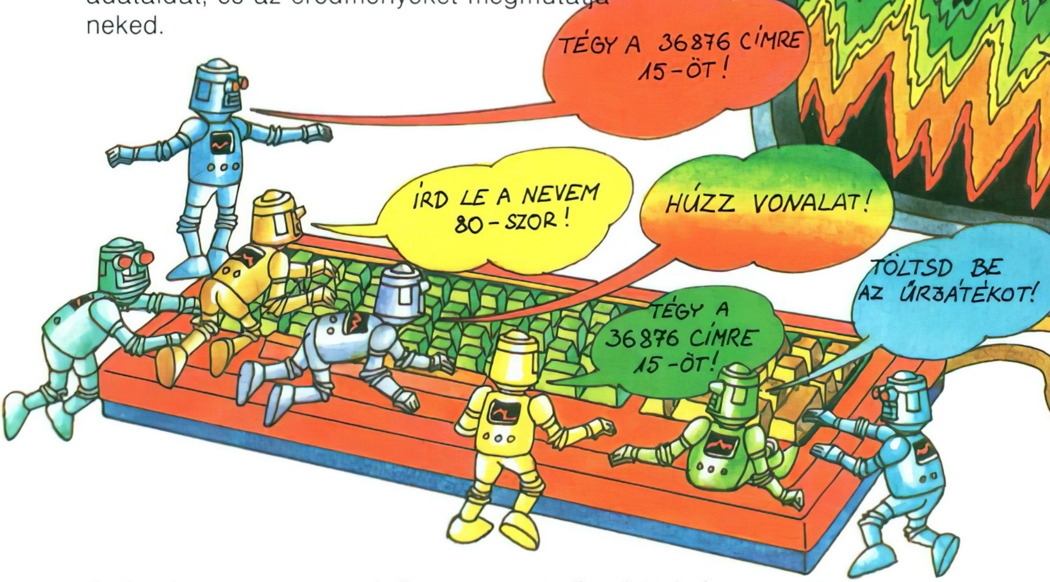
Könyvünk végén összefoglaljuk az előforduló számítógépes kifejezéseket és BASIC szavakat. Itt találsz majd néhány jó tanácsot a programíráshoz, és egy kis segítséget a hibakereséshez.

Ha van egy géped, feltétlenül próbáld ki programjainkat! Közben forgasd a gépkönyvet is, hogy jobban megismerd a géped működését! Az is lehetséges, hogy a te gépedre nem pontosan illenek az itt leírt szabályok. A legjobban úgy tanulod meg a BASIC nyelvet, ha könyvekből és folyóiratokból minél több programot kimásolsz. A saját ízlésed szerint módosítva őket egyszerre csak azon kapod magad, hogy megírtad első önálló programodat.

Hogyan működik a számítógép?

A számítógéppel rengeteg dolgot lehet csinálni. Képeket rajzolhatsz, verseket költhetsz, játékokat játszhatsz, egyszóval hasznos és haszontalan, számokkal és szavakkal kapcsolatos dolgokat művelhetsz vele. Azt mondják, a számítógép "információt dolgoz fel". Ez olyasmit jelent, hogy az utasításaidnak megfelelően felhasználja az adataidat, és az eredményeket megmutatja neked.

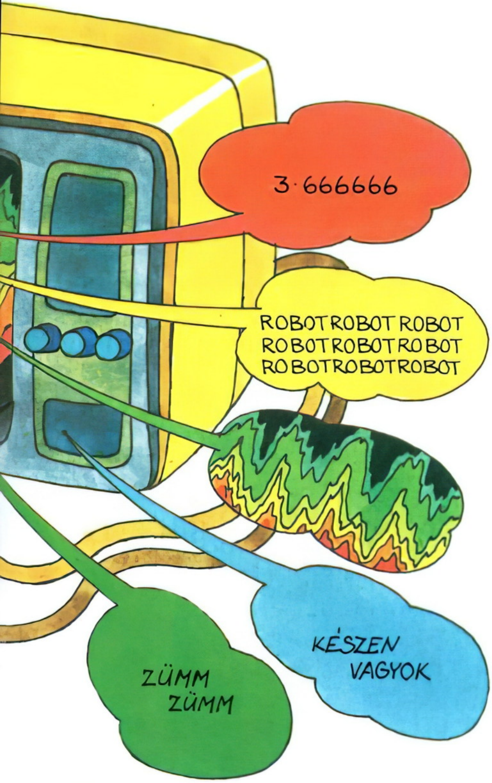

A gépnek nagyon pontosan kell megadnod az utasításokat, hogy pontosan azt csinálja, amit szeretnél. Az utasítások egymásutánját programnak mondják, a gépnek adott információkat pedig adatnak. A programot számítógépnyelven kell megírnunk, pl. BASIC- ben, ezt megérti a gép, ha pontosan betartjuk a nyelvtani szabályait.

Mikroszámítógépek

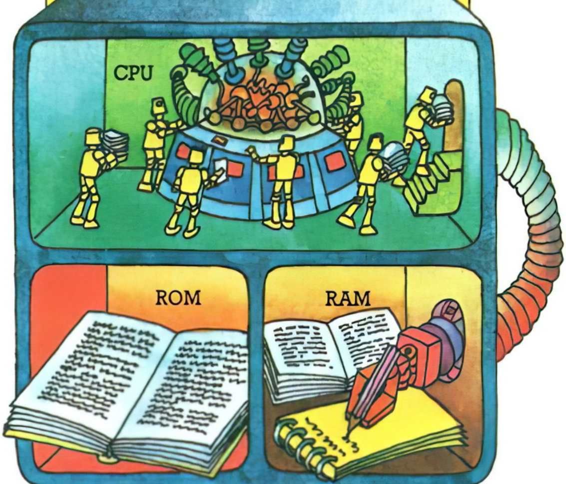

A legkisebb számítógépek a mikrók. A legtöbb mikró billentyűzettel ellátott, az írógépnél is kisebb készülék, amit a tv-hez lehet kapcsolni. Az utasításokat és az információkat a billentyűzetről gépeled be, a válaszok és eredmények pedig a tv-képernyőn jelennek meg. Némelyik mikrón beépített kis kijelző van, akár a zsebszámológépen. Másokhoz különleges képernyő tartozik, amit monitornak hívnak. A monitoron nem lehet fogni a tv-adást, de sokkal tisztább képet ad, mint a tv. A billentyűzet majdnem olyan, mint az írógépen, csak van még rajta egy-két különleges billentyű. Olyan mikró is van, amelyiken nem kell betűnként begépelni az utasításokat, hanem minden billentyű egyben egy utasítást is jelent.

Mi van a gép belsejében?

A mikró két fő részből áll, az egyik a központi feldolgozóegység (CPU), ez végzi a tényleges munkát, a másik pedig a memória, ahol a programok és az adatok vannak elraktározva.

Igazából a számítógépnek kétféle memóriája is van. Az egyik a csak olvasható memória, amiben a gépnek a műveletek elvégzéséhez szükséges saját programjai vannak, a másikat írásra és olvasásra is használhatja, ez való a programok és az adatok tárolására. Angol rövidítésük ROM és RAM. A ROM tartalma kikapcsolás után is megmarad.

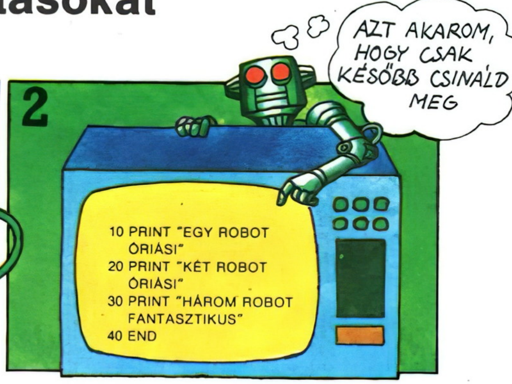

Nyomtató

A mikrók legszokásosabb kijelzési módja a tv-képernyőn való megjelenítés. Ezenkívül sokszor látjuk hasznát a nyomtatónak, amivel papírra is kiírathatod a programjaidat vagy eredményeidet, és ez persze megmarad a gép kikapcsolása után is. A másik a kazettás magnó, amire ki tudod menteni programjaidat és adataidat. Ha bármikor ismét szükséged van rájuk, percek alatt vissza tudod tölteni a kazettáról a gépbe.

Hogyan adunk utasításokat a számítógépnek?

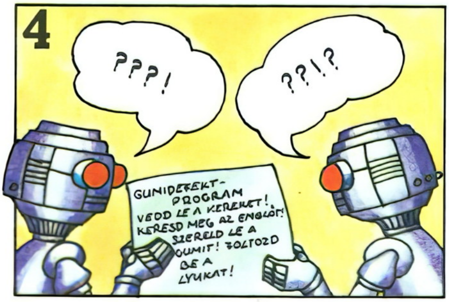

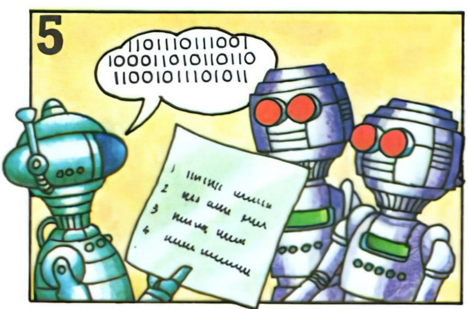
Ha valamilyen feladatot el akarunk végeztetni a számítógéppel, ezt előbb el kell magyaráznunk neki. Ez történhet egy közvetlen paranccsal, amit rögtön végrehajt, vagy egy utasításokból álló programmal, amelyet a memóriájában elraktároz, és addig nem vesz elő, amíg nem kap egy "láss neki" utasítást.

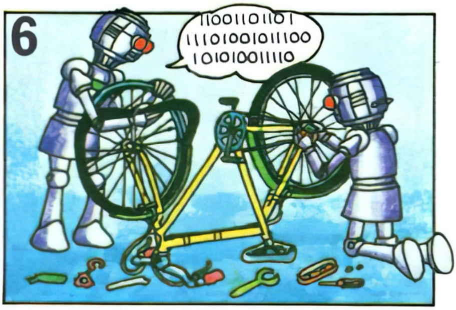
A program utasításait nagyon gondosan kell megadni! A számítógép ugyanis még a helytelen utasítások végrehajtását is megkísérli.

A gép nem érti az emberi nyelvet, csakis a sajátját. A szemközti lapon bemutatunk néhányat a számítógépnyelvek közül.

A számítógépen belül minden munkát a gép egy belső kód alapján végez el. A kód apró elektromos impulzusokból áll. Utasításait a gépen belül egy különleges értelmező program fordítja le számítógépes kódra.

A számítógépes kódban minden utasítást pontosan meghatározott elektromos impulzusok képviselnek. A számítógépes kódot úgy írhatjuk le, hogy 1-est használunk, ha van impulzus, és 0-át, ha nincs.

Számítógépnyelvek

Írhatnánk programokat a számítógép saját kódjában is, de ez nagyon nehéz lenne. Ehelyett különleges számítógépnyelveket használunk, amelyek közelebb állnak az emberi nyelvhez, ezért magas szintű nyelveknek hívják őket.
Ezeket azután a számítógép le tudja fordítani a saját kódjára. Több száz magas szintű nyelv van. A BASIC az egyik legáltalánosabb nyelv. Betűi a "Beginner's All-purpose Symbolic Instruction Code" (kezdők általános célú szimbolikus utasításkódja) kifejezés kezdőbetűiből állnak össze, de nemcsak kezdők számára találták ki. Most pedig három, különböző nyelven írt példát mutatunk be:

Névprogram

```
10 PRINT "HOGY HÍVNAK?"
20 INPUT N$
30 IF N$="LAJOS" THEN
   PRINT "HELLO"
40 IF N$="GYURI" THEN
   PRINT "MEHETSZ"
50 END
```

Pénzprogram

```
PROCEDURE PÉNZ;
VAR HÓNAP:INTEGER
BEGIN (•SZÁMOLJ•)
 FOR HÓNAP:=1 TO
 ÖSSZES HÓNAP DO
 ESEDÉKES ÖSSZEG:=
 (ESEDÉKES ÖSSZEG-
 VISSZAFIZETÉS)•
 (+HAVI KAMATLÁB)
END; (•PÉNZ•)
```

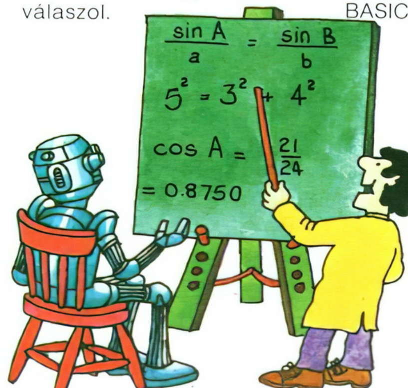
Földrajzi program

```
T: MI FINNORSZÁG FŐVÁROSA?
•INPUT A:$A$
T(LEN(A$)=0):NOS, MIRE GONDOLSZ?
JC: @ A
M: KOPE STOCK OSLO GOTHEN|LAP
TY: LANGYOS, DE MÉG NEM MELEG
  – PRÓBÁLD MEG ÚJRA!
JY: @ A
M: HELSINKI|HELSING
TY: IGEN→HELSINKI.
```

Ez egy rövid BASIC nyelvű program. A **10**-es sor arra utasítja a gépet, hogy írja ki a képernyőre a **"HOGY HÍVNAK"** mondatot. Ezután a gép a memóriájában elraktározza a válaszodat, és ha Lajos vagy Gyuri nevet írsz be, egy üzenettel válaszol.

Ez egy Pascal nyelven írt program. Pascal híres francia matematikus volt. A programrészlet valamilyen havi elszámolást mutat. Sokak szerint könnyebb jó és világos programokat írni Pascal-ban, mint BASIC-ben.

Ez itt PILOT nyelven íródott. Gyakran használják valamilyen tantárgy tanulását segítő oktatóprogramok írásához. Azért jó ilyesmire, mert felismeri a nem egészen pontos válaszokat is.

11. Bb3, He5
12. 0-0-0, Hc4
13. Bxc4, Vxc4
14. h5, Hxh5

Első pillantásra a számítógépnyelvek furcsának és nehéznek tűnnek, de azért akár a többi nyelv, ezek is megtanulhatók. Sok más esetben is szükség lehet különleges nyelvekre. Pl. a matematikában a gondolatok és a képletek leírására olyan jelrendszerünk van, amit hétköznapi szavakkal csak hosszadalmasan lehetne elmagyarázni. Megint más jelekkel írjuk le a sakkfigurák mozgását, vagy a kottában a hangjegyeket.

* Lehet vagy mínusz 15 fok.

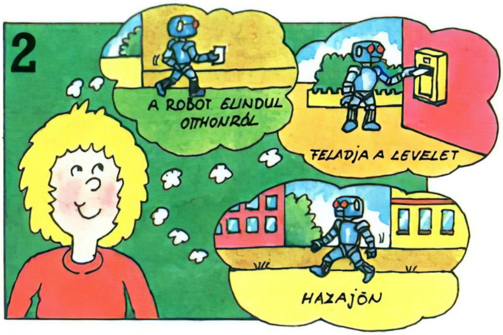
Hogyan írunk programokat?

Egy program olyan, mint egy játékszabály, vagy mint egy süteményrecept. Ha hibásak a szabályok vagy hibás a recept, nem tudod lejátszani a játékot, ill. nem tudsz jó tésztát sütni. Épp így van a számítógépnél is: az eredmény attól függ, hogy milyen utasításokat adsz. Mielőtt programot írsz, nagyon alaposan meg kell fontolnod, mit is akarsz csinálni, és hogy a várt eredményre juss, meg kell határozni a főbb lépéseket.

Levélprogram

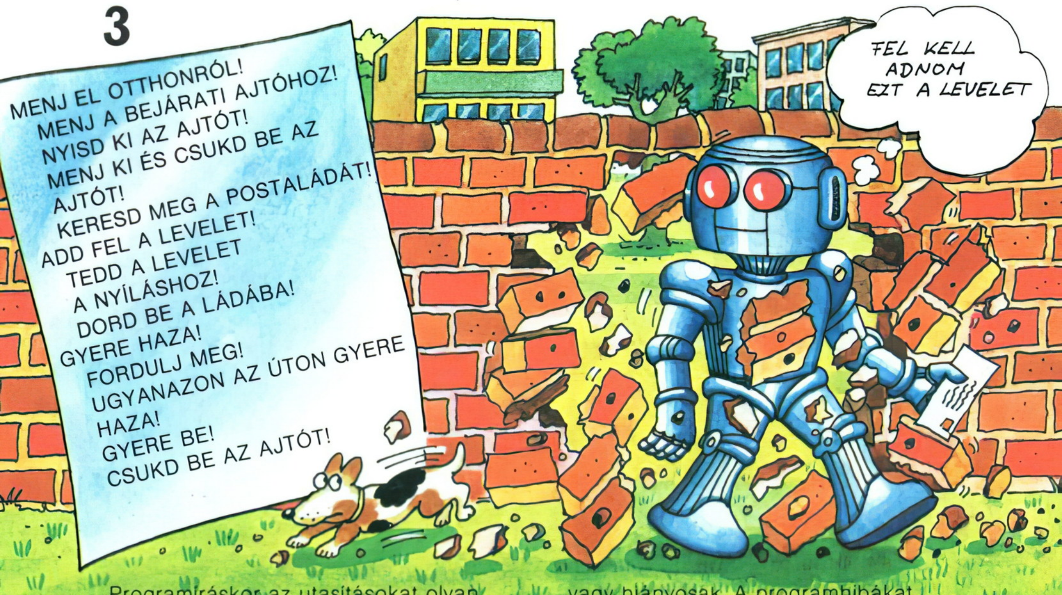

Képzeld el, hogy egy robotot akarsz a postára küldeni. Nem elég azonban egyszerűen megkérni, hogy "add fel a levelet", mert egy ilyen kérést nehéz volna felfognia.

Pontosan meg kell mondani neki, hogy mi a teendő. A számítógépnek is pontosan meg kell adni minden egyes lépést.

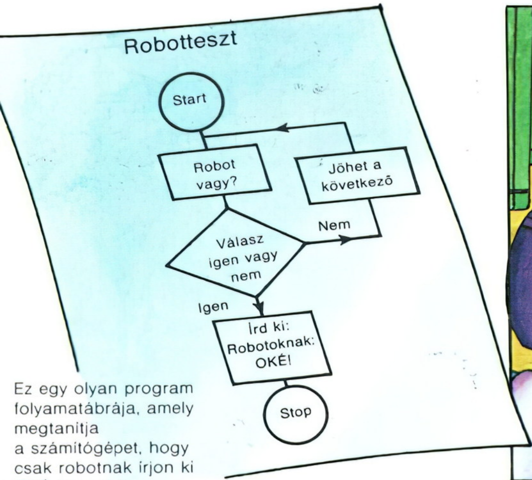
3

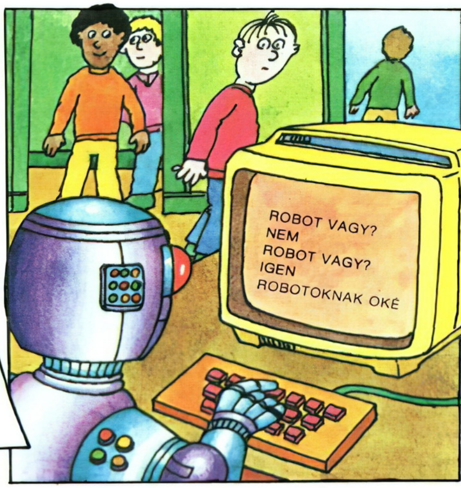
Programíráskor az utasításokat olyan egészen apró lépésekre kell bontani, amelyek már lefordíthatók a robot nyelvére. A robot engedelmesen követi utasításaidat, akkor is, ha azok hibásak vagy hiányosak. A programhibákat angolul bugnak, poloskának hívják. (Ezért terpeszkedik egy a szemközti rajzon.) Tényleg, van is mit "bogarászni" a programhibákon!

Folyamatábrák

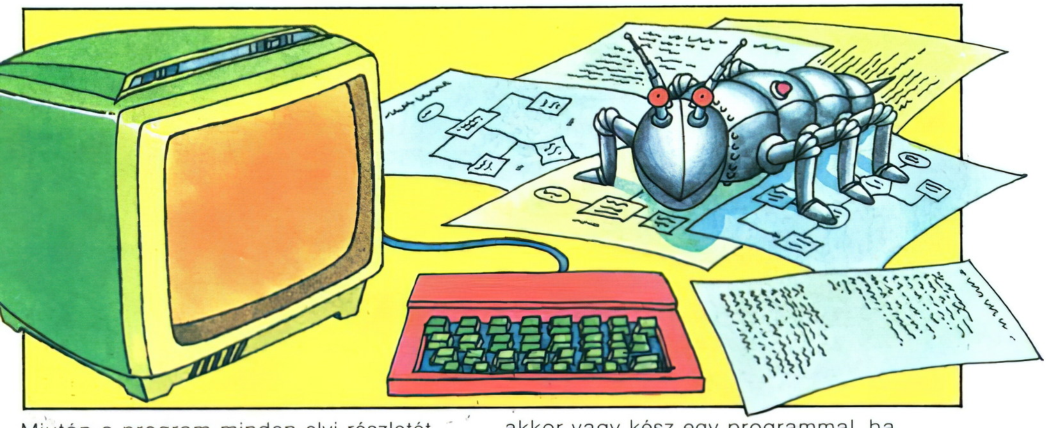
Amikor programot írsz, segítségedre lehet egy olyan váziat is, amiben logikusan összegyűjtöd a fő lépéseket. Az ilyen vázlatokat folyamatábrának nevezzük. A folyamatábrák a végrehajtandó lépések sorrendjét is jelzik.

Ez egy olyan program folyamatábrája, amely megtanítja a számítógépet, hogy csak robotnak írjon ki OKÉ üzenetet.

A folyamatábrán a program különböző lépéseit különböző alakú "dobozok" szemléltetik. A program eleje és a vége egy-egy kerek doboz, az utasításokat pedig, amelyek megmondják a gépnek, hogy mit csináljon, téglalap alakú dobozokba írjuk. A döntéseknél, ahol a gép a választól függően mást és mást tesz, rombuszokat rajzolunk. A vonalak a számítógép lehetséges útvonalait mutatják.

Miután a program minden elvi részletét kidolgoztuk, következik a BASIC-re való átfogalmazás és a kipróbálás. A program valószínűleg nem fog azonnal működni, biztosan lesz még benne hiba. Lehet, hogy egyszerű gépelési hiba, de az is lehet, hogy komolyabb, logikai hiba. Csak akkor vagy kész egy programmal, ha megtaláltad az összes hibát, és ki is javítottad őket.* Néha egy-egy programhiba nem várt eredményt hoz, ami esetleg jobban tetszhet, mint az eredeti elképzelésed.

* A 42 – 43. oldalakon találsz egy-két ötletet a hibák kikereséséhez!

Az első szavak BASIC-ben

A BASIC legtöbb szava közönséges angol szó, így annak, aki tud angolul, nem nehéz megértenie. A **PRINT (NYOMTASS)** pl. azt jelenti, hogy "írd ki a képernyőre", a **RUN (FUSS)** azt, hogy "hajtsd végre a programot", az **INPUT (BEVITEL)** pedig azt, hogy "olvass be egy választ". A következő két oldalon a **PRINT** használatát tanulhatod meg. A legtöbb személyi számítógépnek beépített BASIC nyelvű "tolmácsa", azaz értelmezője van, így már bekapcsoláskor kész arra, hogy BASIC-ben programozzunk.

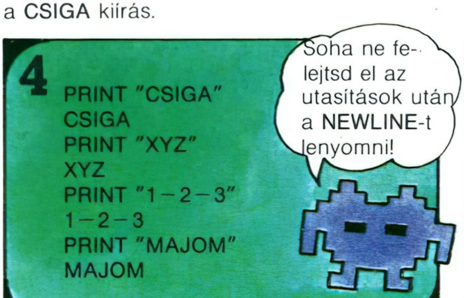
Ha bekapcsolod a mikrót, a legtöbbször rögtön megjelenik a képernyőn egy-két szó és egy kis világító jel, más szóval kurzor. A kurzor azon a ponton villog, ahová a következő begépelt betű fog kerülni.

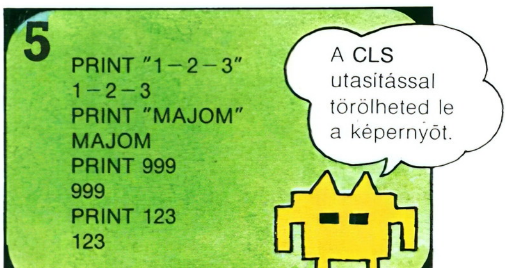
A számítógépet úgy kérheted meg arra, hogy írjon ki valamit a képernyőre, hogy egy **PRINT** utasítást adsz, és utána idézőjelek közé írod a szöveget.
Pl. a **PRINT "CSIGA"** hatására megjelenik a **CSIGA** kiírás.

A számítógép addig nem hajtja végre utasításaidat, amíg nem nyomod meg a megfelelő **NEWLINE (ÚJ SOR)** vagy **RETURN (VISSZATÉRÉS)**, vagy **ENTER (BEADÁS)** billentyűt.

A számítógép bármit kiír a képernyőre, amit idézőjelek között begépelsz. Ezek lehetnek betűk, számok, szavak vagy különleges jelek. Figyeld meg, hogy az idézőjeleket nem írja ki!

A számok kiíratásához nincs szükség idézőjelekre. Ha le akarod törölni a képernyőt, a legtöbb mikrón a **CLS**-t kell begépelni. (**CL**ear **S**creen: képernyőtörlés.) Próbáld ki, és ha nem működik, nézd meg a gépkönyvedet!

Egy BASIC program

Eddig csak közvetlen parancsokat adtunk, most lássunk hozzá a programíráshoz. A programokban minden utasítássor egy számmal kezdődik. Ennek hatására a gép elraktározza az utasításokat a memóriájában, és addig nem hajtja végre azokat, amíg meg nem kap egy "láss neki" parancsot. A szemközti lap szám nélküli utasításait rögtön végrehajtotta a gép. Nézzünk most egy rövid programot, ami betűből és írásjelekből egy arcot rajzol a képernyőre!

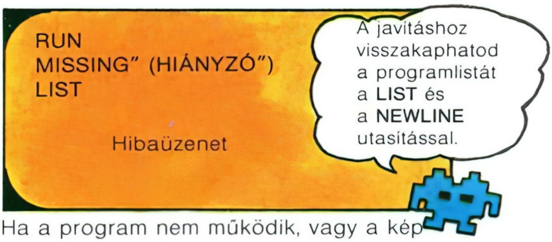

```
10 PRINT "//////"
20 PRINT "I      I"
30 PRINT "I( . . )I"
40 PRINT "I –L I"
50 PRINT "VVVV"
60 END
```

A sorszámok általában tizesével nőnek, így még pótlólag is beszúrhatsz utasításokat, és nem kell átszámoznod a programot.

A programíráskor minden sor után megnyomod a **NEWLINE**-t. A sorok megjelennek a képernyőn, de a gép nem hajtja végre az utasításokat, amíg nem írod be, hogy **RUN**. Légy óvatos az **O** betűvel és a **0**-val, nehogy összecseréld őket! Minden gépen van egy javítóbillentyű – **RUBOUT (RADÍROZNI)** vagy **DELETE (TÖRÖLNI)** –, amivel a programsoron belül törölhetsz.

Amikor minden sort begépeltél, és gondosan ellenőrizted, hogy nincs hiba a gépelésben, felszólíthatod a gépet, hajtsa végre a programot: **RUN**, majd **NEWLINE**.

Ha a program nem működik, vagy a kép nem olyan, amilyet szeretnél, újra a képernyőre hívhatod a programot. Ehhez a **LIST (LISTÁZZ)** szót kell begépelned. Némelyik számítógép pontosan megadja, hogy melyik sorban mi a hiba.

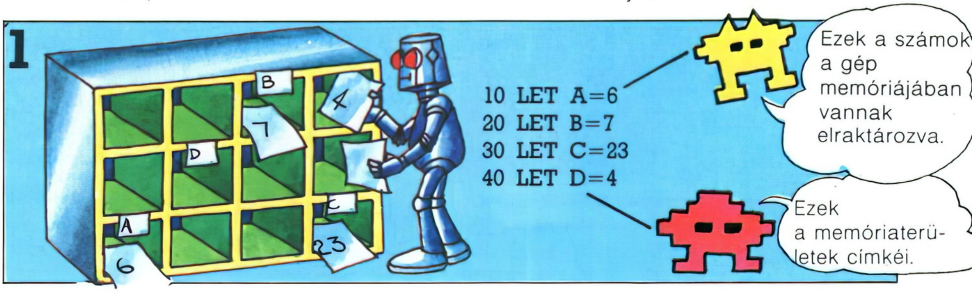

A számítógép a legtöbb hibáról hibaüzenetet ad. A hibaüzeneteket a gépkönyv részletezi. A hibajavítás legbiztosabb módja, ha az egész sort újra begépeljük. Az új sor felülírja a régit. Egy egész sort egyszerűen úgy tudsz törölni, hogy beírod a sorszámát és a NEWLINE-t. Mindegyik gépnek megvan a saját szava a javításhoz, vagy a sor egyes részeinek a megváltoztatására, ilyen pl. az EDIT vagy a COPY. A gépkönyvedből nézz utána a részleteknek.

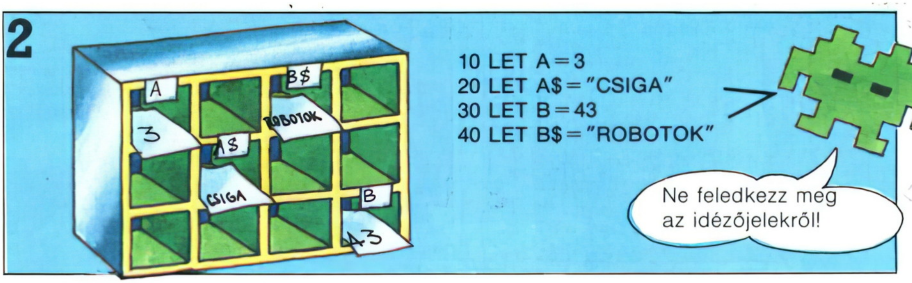
Programfejtörő – Próbáld megváltoztatni a programot úgy, hogy különböző jellegű arcokat rajzoljon!

Adatokat táplálunk a számítógépbe

Ha valami hasznosabbat vársz a géptől, és nem elégszel meg azzal, hogy ezt-azt kiíratsz a képernyőre, akkor olyan adatokkal kell ellátnod, amelyeket fel tud dolgozni. A számítógép az adatokat szépen elraktározza, és bármikor a rendelkezésedre bocsátja, ha kéred.

Ha egy adatot beteszel a gép memóriájába, meg kell jelölni, meg kell címkézni, hogy később megtalálható legyen. Címkének az ábécé betűit használhatjuk. Egy-egy memóriaterület címkézésére és a számok elhelyezésére a **LET (LEGYEN)** szócskát használjuk. A címkézett memóriaterületet változónak hívjuk, mert különböző időpontokban változó adatokat hordoz a programban.

A betűk, számok és írásjelek (összefoglaló néven karakterek) elraktározásához másfajta címkéket használunk. A karakterek láncokká fűzhetők össze, ahogy pl. a betűk szavakat alkotnak. A címkézésükre dollárjellel ellátott betűket használunk, pl. C$*.

A szövegváltozókat vagyis karakterláncokat ugyanúgy, mint a számváltozókat, a **LET** begépelésével raktározzuk el egy memóriaterületen, de mindig idézőjelek közé kell tenni, ahogy az a fenti képen is látható.

3

```
10 LET B=365
20 LET D$="AZ ÉV NAPJAINAK SZÁMA:"
30 LET L$="(KIVÉVE A SZÖKŐÉVET)"
40 PRINT D$
50 PRINT B
60 PRINT L$
70 END
```

Sok számítógépnek nincs szüksége az END-re.

4

```
RUN
AZ ÉV NAPJAINAK SZÁMA
365
(KIVÉVE A SZÖKŐÉVET)
```

A változó kiíratására a változó neve előtt kell begépelned a **PRINT** szót, pl. **PRINT A$**. Ez a rövid program a **B**, a **D$** és az **L$** változókkal működik.

A programot annyiszor futtathatod le, ahányszor csak akarod. A számítógép minden alkalommal ugyanazt fogja kiírni. A változókban az adatok mindaddig ugyanazok maradnak, amíg nem változtatod meg őket.

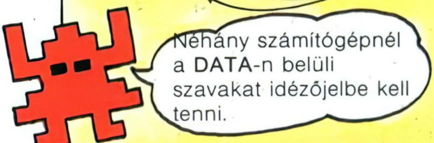
* Úgy mondjuk ki, hogy "C dollár".

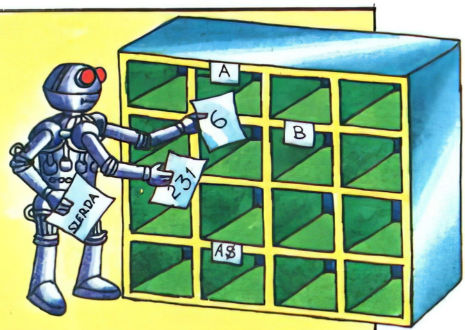
Egy másik módszer

```
10 READ A
20 READ B
30 READ A$
40 DATA 6, 231, SZERDA
```

A számokhoz és a betűkhöz a megfelelő címkefajtát használd!

Vesszők

A READ (OLVASD) és a DATA* (ADAT) kulcsszavakat is használhatjuk információk tárolására. A READ sorok megcímkézik a memóriarekeszeket, a DATA sor pedig adatokat tárol.

Ha lefuttatod a programot, a számítógép minden egyes adatot rendben elraktároz egy memóriaterületen. Az adatok közé vesszőt kell tenni, hogy a gép tudja, melyik milyen hosszú.

Néhány program

1

```
10 READ Q
20 READ X$
30 DATA 24, SAJTKUKAC
40 PRINT Q
50 PRINT X$
60 END
RUN
24
SAJTKUKAC
```

Vessző

Ez egy adatelem

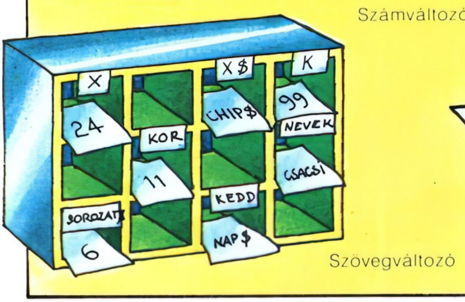
2

Idézőjelek!

```
10 LET A$ = "A ROBOTOK ÓRIÁSIAK"
20 LET B$ = "(AKI BÍRJA"
30 LET C$ = "A FÉMKOLOSSZUSOKAT)"
40 PRINT A$
50 PRINT B$
60 PRINT C$
70 END
RUN
A ROBOTOK ÓRIÁSIAK
(AKI BÍRJA
A FÉMKOLOSSZUSOKAT)
```

Itt van két program, az egyik a READ-et és a DATA-t, a másik pedig a LET-et használja a memóriában való raktározásra.

Még egy kicsit a változókról

A változók címkézett területek a gép memóriájában, itt tárolja az adatokat. Azt a változót, amelyik csak számokból áll, számváltozónak, azt pedig, amelyik betűkből és szimbólumokból áll, szövegváltozónak nevezzük. A változók tartalma a program során változhat. Néhány számítógépen szavakat is használhatsz változócímkéknek, de a BASIC szavait nem, mert ez összezavarná a számítógépet.

* Ez a módszer nem alkalmazható a ZX 81 számítógépnél!

Az INPUT használata

Az INPUT (BEVITEL) egy másik módszer, amivel adatot tárolhatunk a számítógépben. Segítségével a program futása közben, minden futtatáskor mást és mást táplálhatunk be a gépbe.

```
20 INPUT A
30 INPUT A$
```


Az INPUT után egy címke következik, pl. A számoknál, és A$ a szövegeknél. Amikor a gép futtatás közben az INPUT szóval találkozik, megcímkéz egy memóriaterületet, és kéri az adatot. Ilyenkor általában egy kérdőjelet ír ki a képernyőre. Ezután be kell gépelned az adatot, amit a gép elraktároz a memóriában, majd folytatja tovább a programot.

1 INPUT programok

```
10 INPUT G
20 INPUT B$
30 PRINT G
40 PRINT B$
50 END
```

A számítógép írja ki a kérdőjelet.

2

```
RUN
? 16
? TIZENHAT
16
TIZENHAT
```

Te adod meg a számot és a szavakat.

Minden INPUT után nyomd meg a NEWLINE-t!

A 2. ábra azt mutatja, mi történik, ha lefuttatjuk az 1. ábra programját. Amikor a gép a **10.** sorban találkozik az **INPUT** szóval, kiír egy kérdőjelet a képernyőre, és vár, míg begépelsz egy számot G értékének.

Ezután egy újabb kérdőjelet ír ki a **20.** sor **INPUT** utasítása nyomán. Ekkor szavakat vagy szimbólumokat kell begépelned, mert a **B$** címke azt jelzi a gépnek, hogy szövegre kell várnia.

3

```
10 PRINT "HOGY HÍVNAK?"
20 INPUT N$
30 PRINT "HÁNY ÉVES VAGY?"
40 INPUT A
50 PRINT N$
60 PRINT A
70 PRINT "ÉVES"
80 END
```

Ide begépeled a nevedet, azután megnyomod a NEWLINE-t.

4

```
RUN
HOGY HÍVNAK?
? ROBI ROBOT
HÁNY ÉVES VAGY?
? 77
ROBI ROBOT
77
ÉVES
```

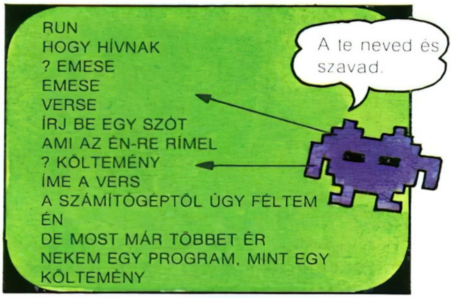
Ha van géped, írd be ezt a programot, majd a **RUN**-t, hogy elinduljon!
A számítógép kérésére írd be a nevedet és a korodat (lehet kitalált nevet és valótlan számot is, ahogy a példánk mutatja).

Próbáld ki többször különböző adatokkal, mindig beírva a **RUN**-t, hogy újra elinduljon a program! Látni fogod, hogy a gép mindig pontosan azt írja ki, amit az **N$**-ba és az **A**-ba tettél.

Versíró program

Most már tudsz annyit a BASIC-ből, hogy egy kis verset is írhatsz a számítógéppel. Következik egy versíróprogram, amely a **PRINT** és az **INPUT** használatára épül.

```
10 PRINT "HOGY HÍVNAK"
20 INPUT N$
30 PRINT N$ ]——— Ez a sor kiírja a nevedet.
40 PRINT "VERSE"
50 PRINT "ÍRJ BE EGY SZÓT"
60 PRINT "AMI AZ ÉN-RE RÍMEL"
70 INPUT A$
80 PRINT "ÍME A VERS"
90 PRINT "A SZÁMÍTÓGÉPTŐL ÚGY
   FÉLTEM ÉN"
100 PRINT "DE MOST MÁR TÖBBET ÉR
   NEKEM EGY PROGRAM, MINT EGY"
110 PRINT A$ ]——— Ez a sor kiírja a szavadat.
120 END
```


A program alapján a számítógép megkérdi a nevedet, azután a válaszodat beleteszi az **N$**-ba, és a **30** sorban kiírja. Ezután elraktározza azt a szót, amit az **A$**-ba tettél, és a vers részeként írja ki a **110**-es sorban. Ezt a programot is próbáld ki egy párszor úgy, hogy a **70**-es sornál mindig más szavakat táplálsz be!

Programfejtörő

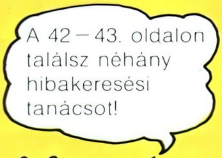
Tudnál olyan programot írni, amelyben a számítógép megkérdezi a nevedet, utána azt írja ki, hogy szia, majd a nevedet, és végül valami üzenetet a számodra?

Teendők a program beírása során

1. Mielőtt begépelnél egy programot, írd be, hogy **NEW (ÚJ)**. Ez minden régi programot és változót kitöröl a gép memóriájából.
2. A program beírásakor ne felejts el minden sort **NEWLINE**-nal lezárni!
3. Amikor beírtad a programot, ellenőrizd valamennyi sort a képernyőn, hogy kiszűrd az esetleges gépelési hibákat! Győződj meg arról is, hogy egyik sor sem hiányzik!
4. Ezután begépelheted a **CLS**-t (vagy a számítógéped hasonló szavát), ami letörli a programot a képernyőről. Most már el lehet indítani a programot: gépeld be a **RUN**-t!
5. Ha újra szeretnéd látni a programlistát, gépeld be a **LIST**-et! Ha egy meghatározott sort akarsz kiíratni, általában elég a **LIST** és a sorszám begépelése, de ezt ellenőrizd a gépkönyvedben, mert ez az utasítás a különböző számítógépeknél eléggé változó.
6. Ha futás közben meg akarod állítani a programot, gépeld be a **BREAK (MEGSZAKÍTÁS)** vagy az **ESCAPE (KILÉPÉS)** szót, de ezt mindenképpen meg kell nézned a gépkönyvben. Néhány gépnél az **ESCAPE** az egész programot kitörli. Ha újra akarod indítani a programot, **RUN**-t kell beírnod.

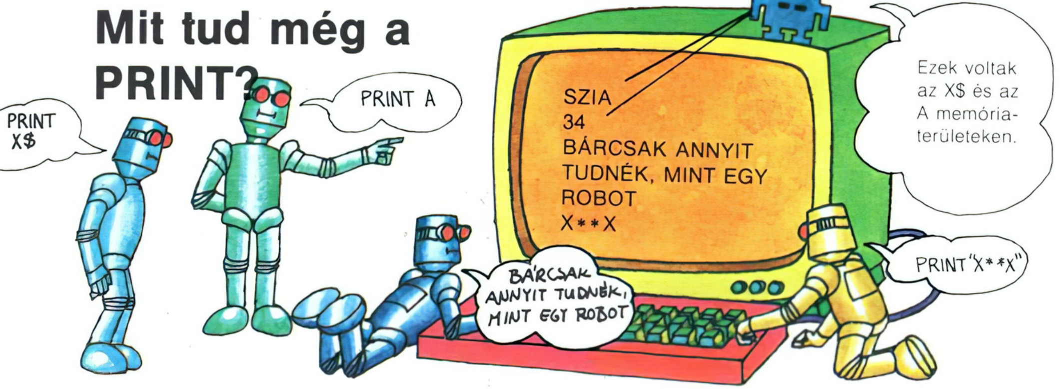

Mit tud még a PRINT?

Eddig a **PRINT**-et csak szavak és számok megjelenítésére és változók tartalmának kinyomtatásához használtuk. Most megtanulhatod, hogyan kell vesszőkkel és pontosvesszőkkel a képernyőn elválasztani egymástól a dolgokat.

A **PRINT** segítségével számításokat is végeztethetsz a számítógéppel. A lap alján majd meglátod, hogyan. A szemközti lapról azt is megtudod, hogy még mi mindenre jók a változók.

Vesszők és pontosvesszők

```
10 PRINT "MEG VAGYOK",     ← Vessző
20 PRINT "RITKÍTVA"
```

MEG VAGYOK   RITKÍTVA

```
10 PRINT "ÖSSZE VAGYOK";   ← Pontosvessző
20 PRINT "ZSÚFOLVA"
```

ÖSSZE VAGYOKZSÚFOLVA

```
10 PRINT "NAGYON MEG VAGYOK"
20 PRINT
30 PRINT "RITKÍTVA"
```

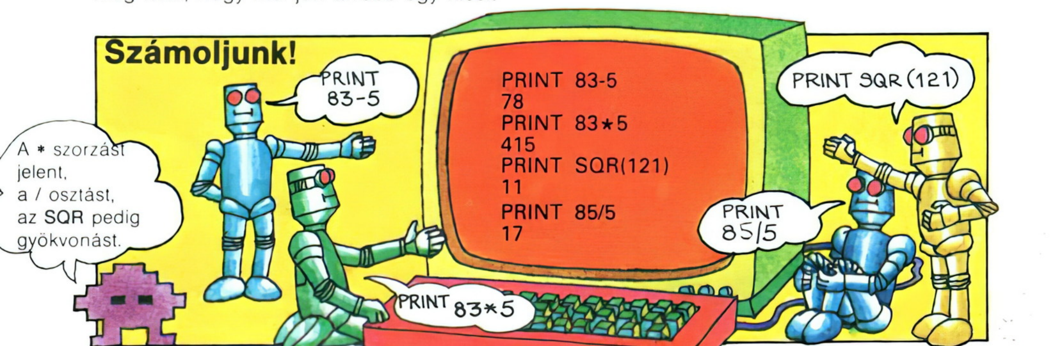
NAGYON MEG VAGYOK

RITKÍTVA

Egy önmagában álló **PRINT** ilyen üres sort eredményez.

Ezek a sorok bemutatják, hogyan lehet vesszőkkel és pontosvesszőkkel megmondani a gépnek, hova írja ki a következő betűt. A vessző azt mondja meg neki, hogy menjen arrébb egy kicsit a képernyőn, a pontosvessző azt, hogy maradjon ott, ahol van. Az ábra azt mutatja, hogyan jelennek meg ezek a sorok a képernyőn.

Számoljunk!

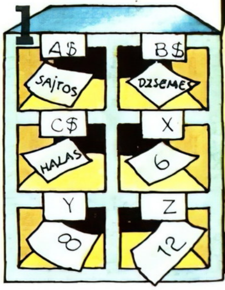

Most a **PRINT**-tel azt mondtuk a gépnek, hogy végezze el a műveleteket. Az összeadáshoz és a kivonáshoz a szokásos jeleket használjuk, a szorzáshoz a *, az osztáshoz a / jeleket.

A számítógép összetettebb matematikai műveleteket is elvégez, pl. szögfüggvényeket számol, gyököt von stb.

Még többet a változókról

1

A legtöbb számítógépnél az idézőjelen belül a szóközöket előre ki kell hagyni.

2

Üres helyek

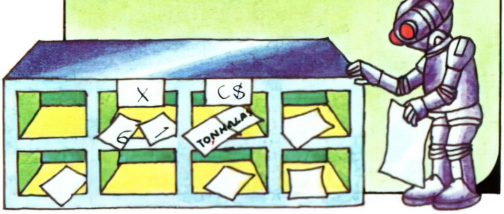
```
PRINT "MEGESZEM ";X;" VAJAS KENYERET ÉS A ";A$;" SZENDVICSEKET"
MEGESZEM 6 VAJAS KENYERET ÉS A SAJTOS SZENDVICSEKET"

PRINT "MEGESZEM ";Z;" VAJAS KENYERET ÉS A ";C$;" SZENDVICSEKET"
MEGESZEM 12 VAJAS KENYERET ÉS A HALAS SZENDVICSEKET
```

Nem mindig lehet megérteni, ha a változókat csak önmagukban iratjuk ki. Általában szükség van egy kis magyarázó szövegre. Ilyenkor szövegek és változók követik egymást. A változó mindkét oldalára tegyél pontosvesszőt, de hogy meglegyenek a szóközök, az idézőjeleken belül hagyj ki egy üres helyet, ahogy a képen látod. Használhatsz vesszőt is, úgy viszont túl messze kerülhetnek a szavak!

3

```
LET X=X+1
LET C$="TON"+C$
```


A program futása közben is változtathatod a változók tartalmát, ahogy a képen is látható. Ezek az utasítások azt jelentik a gépnek, hogy legyen az **X címkén** eggyel nagyobbb szám, ill, hogy legyen a **C$-t jelölő szó ezentúl: tonhalas.**

4

Üres helyek

```
PRINT "MEGESZEM ";X;" VAJAS
KENYERET ÉS A ";C$;"
SZENDVICSEKET"

MEGESZEM 7 VAJAS KENYERET ÉS
A TONHALAS SZENDVICSEKET
```

Amikor legközelebb megkéred a gépet, hogy írja ki a memóriarekeszeiből a változókat, már az új szavakat és számokat fogja kiírni.

5

```
10 LET A=9
20 LET B=7
30 PRINT A*B
40 PRINT A/B
50 END
RUN
63
1.28571
```

Szorzás

Osztás

Változókat is összegezhetsz, ahogy a fenti programban látod. A gép a memóriában megtalálja a számokat, és elvégzi a műveleteket.

Programfejtörők

1. Bővitsd ki a bal oldali programot úgy, hogy bizonyos számokat hozzáadsz a változókhoz! Az egyik eredmény **100**, a másik **1** legyen, és egy sorban egy betűközzel jelenjenek meg.

2. Változtasd meg a **30**-as és a **40**-es sort úgy, hogy szövegesen jelenjék meg a válasz "7-szer 9 az 63"!

3. A 15. oldalon levő programfejtörőt oldd meg úgy, hogy a gép a nevedet és az üzenetet egy sorba írja ki!

Hogyan mérlegel a számítógép?

Az egyik leghasznosabb dolog, amit a számítógép tud, hogy képes összehasonlítani adatokat, az eredménytől függően pedig mást és mást csinálni. Erre az IF (HA)... és a THEN (AKKOR) szavak szolgálnak.

1

A számítógép egy csomó összehasonlító vizsgálatnak tudja alávetni az adatokat. Ellenőrizni tudja, hogy két adat egyenlő-e, különböző-e, ill. hogy egyik nagyobb vagy kisebb-e a másiknál.

2

```
IF A = B THEN PRINT "EGYENLŐEK"
IF A > B THEN PRINT "A NAGYOBB, MINT
B"
IF A < B THEN PRINT "A KISEBB, MINT B"
IF A < > B THEN PRINT "NEM
EGYENLŐEK"
```

Ezek a sorok mutatják az IF és THEN használatát, amikor a számítógép összehasonlít két adatot. Mindenféle adatot összehasonlíthatsz; nemcsak számokat, hanem szavakat, sőt változókat is.

3 A gondoskodó program

```
10 PRINT "MILYEN IDŐ VAN?"
20 INPUT I$
30 IF I$ = "SZELES" THEN PRINT "VEDD FEL
   A DZSEKIT"
40 IF I$ = "NAPOS" THEN PRINT "INDULHATSZ,
   SZIA"
50 END
```


4

```
RUN
MILYEN IDŐ VAN?
? NAPOS
INDULHATSZ, SZIA!
RUN
MILYEN IDŐ VAN?
? SZELES
VEDD FEL A DZSEKIT!
```

Íme egy program az IF és THEN használatára. A 20-as sorban a gép az I$ változóba betett szót elraktározza. Ezután a 30-as és a 40-es sorban ellenőrzi, hogy a szó megegyezik-e a "szeles" vagy a "napos" szavakkal. Ha megegyezik, kiírja az egyik választ. Ha a 20-as sorra mást válaszolsz, semmi sem fog történni. Ha viszont megváltoztatod a szavakat a 30-as és a 40-es sorokban, akkor már arra fog választ adni.

Életkorprogram

```
10 PRINT "HÁNY ÉVES VAGY?"
20 INPUT A
30 IF A > 16 THEN PRINT "TÚL ÖREG"
40 IF A < 16 THEN PRINT "TÚL FIATAL"
50 IF A = 16 THEN PRINT "ÉPP A LEGJOBB"
RUN
HÁNY ÉVES VAGY?
? 16
ÉPP A LEGJOBB
```

Angol lecke

```
10 PRINT "HOGY MONDOD ANGOLUL: PIROS?"
20 INPUT A$
30 IF A$ = "RED" THEN PRINT "HELYES"
40 IF A$ < > "RED" THEN PRINT
  "NEM";A$;"HANEM RED"
RUN
HOGY MONDOD ANGOLUL: PIROS
? BLUE
NEM BLUE, HANEM RED
```

Az életkorprogramban a számítógép összehasonlítja a beadott A értéket a 16-os számmal. Kisebb érték esetén "túl fiatal", nagyobbnál "túl öreg" az illető, a 16 éves a "legjobb"

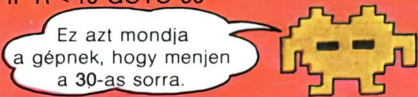
A másik programban a gép a két különböző válasz közül az egyiket biztos kiírja, aszerint, hogy az A$ egyenlő-e a "red"-del vagy sem.

Programfejtörő — Tudsz-e olyan programot írni, amelyben a számítógép összehasonlításokat kérdez tőled, és jó válaszra helyesel, rossz válaszra pedig megadja az eredményt?

Programelágazások

1

```
IF A=6 THEN LET A$="HAT"
IF X=Y-2 THEN LET Z=0
IF S=T THEN STOP
IF R<10 GOTO 30
```


2

```
10 INPUT K$
20 IF K$="IGEN" THEN GOTO 100
30 IF K$="NEM" THEN GOTO 200
:
:
100 PRINT "AZT ÍRTAD BE, HOGY IGEN"
110 STOP
:
:
200 PRINT "AZT ÍRTAD BE, HOGY NEM"
210 END
```


A **THEN** szó után jóformán bármilyen utasítást adhatsz a számítógépnek, ahogyan a képen is látod. Sokszor okos dolog pl. egy másik sorra küldeni. (A legtöbb számítógépnél kihagyhatod a **GOTO** szót; a Sinclair gépeknél nem.) A **GOTO**-val végtelen sokáig futó programok is keletkezhetnek. Ezért szükséged lehet a STOP utasításra.

Matekprogram

```
 10 PRINT "ÍRJ BE EGY SZÁMOT!"
 20 INPUT A
 30 PRINT "MOST EGY MÁSIKAT!"
 40 INPUT B
 50 PRINT "ÖSSZEADNI, KIVONNI,
    SZOROZNI,"
 60 PRINT "OSZTANI VAGY LEÁLLNI"
 65 PRINT "AKARSZ?"
 70 INPUT C$
 80 IF C$="ÖSSZEADNI" THEN PRINT A+B
 90 IF C$="KIVONNI" THEN PRINT A-B
100 IF C$="SZOROZNI" THEN PRINT A*B
110 IF C$="OSZTANI" THEN PRINT A/B
120 IF C$="LEÁLLNI" THEN STOP
130 GOTO 10
```

```
RUN
ÍRJ BE EGY SZÁMOT
? 17
MOST EGY MÁSIKAT
? 184
ÖSSZEADNI, KIVONNI, SZOROZNI,
OSZTANI VAGY LEÁLLNI
AKARSZ?
? ÖSSZEADNI
201   <---- A számítógép válasza
ÍRJ BE EGY SZÁMOT!
?
```


Ebben a programban a begépelt számok az **A**-ban és a **B**-ben raktározódnak el, a választásod pedig **C$**-ban. A **80**-astól a **120**-as sorig a gép összehasonlítja a **C$**-t az öt különböző szóval, és ha valamelyikkel egyezik, végrehajtja az utasítást. Egyszerűen átsiklik azok felett a sorok felett, amelyek nem teljesülnek.

Életkor-kitaláló program

1

```
10 PRINT "TALÁLD KI,
   HÁNY ÉVES VAGYOK!"
20 INPUT G
30 IF G< >14 THEN
   PRINT "PRÓBÁLD MEG
   ÚJRA!"
40 IF G< >14 THEN GOTO 20
50 PRINT "HELYES"
60 END
```

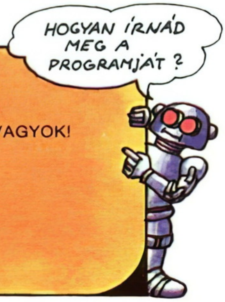
2

```
RUN

TALÁLD KI,
HÁNY ÉVES VAGYOK!
? 15
PRÓBÁLD MEG ÚJRA!
? 14
HELYES
```

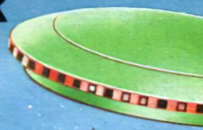
3

```
TALÁLD KI,
HÁNY ÉVES VAGYOK!
? 15
FIATALABB
? 13
IDŐSEBB
? 14
HELYES
```


Ez a program addig ismétlődik, amíg **G**=**14** nem lesz. Amikor végre **G**=**14**, a számítógép átsiklik a **30**-as és a **40**-es sorokon, és azt írja ki, hogy "helyes". Próbáld kiegészíteni a programot, hogy könnyebb legyen kitalálni a számot!

Egy kicsit komolyabb programok

Ezen a két lapon a programok majdnem mindent felhasználnak a BASIC-ből, amit eddig tanultunk. Az első program egy kétszemélyes űrjáték. Ha nincs géped, akkor is nézd át a programokat, és próbáld kikövetkeztetni, hogyan működnek!

Őrjárat az űrben

```
10 PRINT "AZ IDEGEN NÉGYZET
   JOBBRA"
20 INPUT A
30 PRINT "AZ IDEGEN NÉGYZET
   FELFELÉ"
40 INPUT B
50 CLS
60 PRINT "AZ ŐRJÁRAT NÉGYZETE JOBBRA"
70 INPUT C
80 PRINT "AZ ŐRJÁRAT NÉGYZETE FELFELÉ"
90 INPUT D

100 CLS
110 LET X=SQR((A−C)*(A−C)+(B−D)*(B−D))
120 PRINT "MOST ÉPP"
130 PRINT X;"ŰREGYSÉGNYI TÁVOLSÁGBAN
    VAGYUNK, TEHÁT"
140 IF X<1.5 THEN PRINT
    "AZ IDEGENT ELFOGTUK"
150 IF X<1.5 THEN STOP
155 PRINT "AZ ŐRJÁRAT ÚJ HELYE"
160 GOTO 10
170 END
```

A **10**-estől a **40**-es sorig **A**-ban és **B**-ben elraktározzuk az idegen koordinátáit.

Az **50**-es sor eltünteti a képernyőről az idegen koordinátáit.

A **60**-astól a **90**-es sorig **C**-ben és **D**-ben elraktározzuk az őrszem koordinátáit.

Ez a sor kiszámítja a távolságukat, és az eredményt **X**-ben elraktározza.

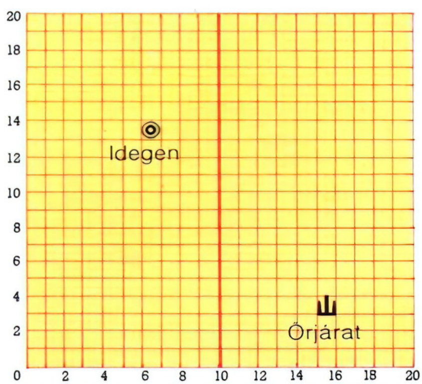
Ha **X** kisebb, mint 1.5, vége a játéknak, ha nagyobb, kezdődik elölről.

Ebben a játékban az egyik játékos egy ellenséges idegen, akit az őrjárat megpróbál elkapni. Mindkét játékos egy titkos térképet rajzol, amelyen beméri a helyzetét (hogy hogyan, azt a rajzon majd megmagyarázzuk). Megadják a gépnek a helyzetük hálózati koordinátáit, amiből a gép kiszámítja a távolságukat. A játékosok a gép válaszai alapján változtatják tovább a helyüket.

Hogyan játsszuk le?

A titkos térképhez mindegyik játékos egy **20 × 20**-as négyzethálót rajzol, és ráírja a számokat, amint az a képen látható. Az idegen a háló bal oldaláról indul, az őrjárat pedig jobbról. Mindegyik fordulóban két kockányit léphetnek fölfelé, lefelé, oldalra vagy átlósan, és azután megadják a számítógépnek az új helyzetüket. Ha másfél kockánál közelebb kerülnek egymáshoz, az őrjárat elkapta az idegent.

Mit csináljunk, hogy a számítógép okosnak tűnjön?

Ebben a programban a gép bebizonyítja, hogy még beszélgetni is tud. A lap alján levő képek egy-egy lehetséges társalgást mutatnak be. A program újfajta módon használja az **INPUT** utasítást, ez a módszer gazdaságosabb és jobban is olvasható.

1

```
10 INPUT "KÉREK EGY SZÁMOT";N
20 INPUT "MOST EGY MÁSIKAT IS";M
30 PRINT N;"*";M;" AZ"N*M
```

A pontosvessző nem minden gép esetében kell.

A legtöbb számítógépen (a ZX 81-en nem) az **INPUT** sort érthetőbbé tehetjük, ha idézőjelben a változó elé írjuk a jelentését.

2

A ZX 81-en ezt kell beírnod:

```
10 PRINT "KÉREK EGY SZÁMOT"
15 INPUT N
```

```
RUN
KÉREK EGY SZÁMOT ? 10
MOST EGY MÁSIKAT IS ? 8
10 X 8 AZ 80
```

Amikor lefuttatod a programot, e szavak után megjelenik az **INPUT** kérdőjele.

A program

```
  5 LET C=0
 10 PRINT "SZERETNÉK BESZÉLGETNI VELED,"
 20 INPUT "MESÉLJ VALAMI VICCESET,
    AMI MOSTANÁBAN TÖRTÉNT VELED!"; A$
 30 READ B$
 40 PRINT B$
 50 INPUT C$
 60 LET C=C+1
 70 IF C=6 THEN GOTO 100
 80 GOTO 30
 90 DATA "MIÉRT?", "EZ MIÉRT TÖRTÉNT?"
 95 DATA "MIÉRT", "MEG TUDOD MAGYARÁZNI?"
 98 DATA "MEG TUDOD MONDANI MIÉRT," "MI VOLT AZ OKA?"
100 PRINT "AZT MESÉLTED"
110 PRINT " ";A$
120 PRINT "DE MAGAD IS ELISMERED:"
130 PRINT " "; C$
140 PRINT "FURCSA EGY ESET."
150 PRINT "BESZÉLGESSÜNK MÉG! FUTTASS LE ÚJRA!"
160 END
```

Ez a bevitel újfajta módja. A válaszod az **A$**-ban van elraktározva.

A **30**-as sorban a számítógép kikeresi az első **DATA** sort, veszi az első adatot, és beteszi **B$**-ba.

A **60**-as és a **70**-es sorokban a **C** változó egy számláló. Azt számolja, hogy hányszor ismétlődik a program. Ha **C=6**, mindegyik **DATA** egységet feldolgoztuk, és a számítógép továbbmegy a **100**-as sorra.

A **80**-as sor visszaküld a **30**-asra, és az adatlista következő szava kerül **B$**-ba.

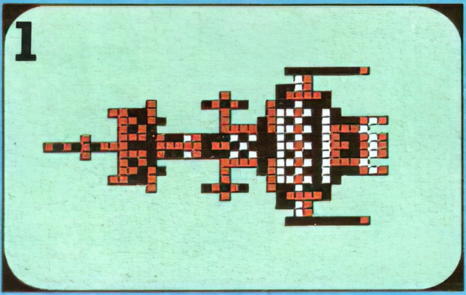
110-es és **130**-as sorok szóközei egy kis helyet hagynak a képernyőn a válaszod előtt. Egyébként nincs különösebb jelentősége, hogy a programba hány szóközt gépeltél be.

Hogyan működik?

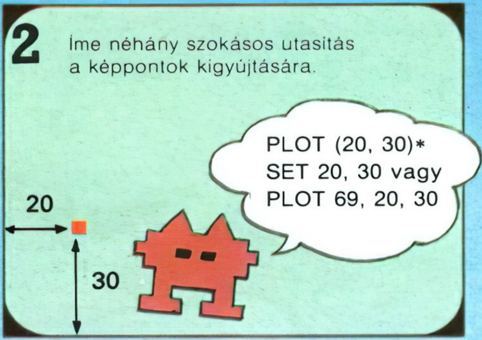

Rajzoljunk képeket!

A számítógépes képek sok kicsi, kivilágított pontból tevődnek össze. Ezeket a négyszög alakú pontokat képpontoknak hívjuk.
A pontocskák kigyújtására külön utasítás szolgál. A legtöbb gép még színezni is tudja a pontokat, de itt a színezéssel nem foglalkozunk. Ezen a két oldalon egyszerű képeket rajzoló BASIC utasításokat mutatunk be.

Mindegyik számítógép képpontokból építi fel a képet, csakhogy az egyiknél jól elkülöníthetőek a négyszögek, a másiknál alig észrevehetően aprók. Ehhez a finom felbontáshoz sok ezer pont kell, ami rengeteg adatot jelent, és azért nagy memóriára van szükség.

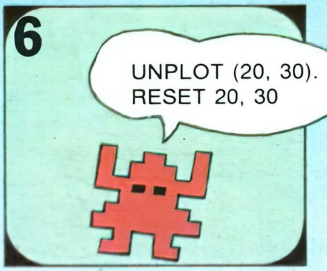
Ez az utasítás gépenként eltérő, de lényegében mindegyik a **PLOT(X, Y)**-hoz hasonlatos. **(X, Y)** adja meg a képpont helyét a képernyőn: jobbra az X-edik, felfelé az Y-adik képpontot jelenti.

Egy finom felbontású képernyőn akár **1000 × 1000** pontot berajzolhatsz.
A szerényebb gépeknél csak kb. **60 × 40** van. (Ha túl nagy számot helyettesítesz **X**-be vagy **Y**-ba, akkor "lelépsz" a képernyőről, és a gép hibaüzenetet ad!)

A számítógépes képrajzolást általában grafikának hívjuk. Bizonyos gépeknél egy különleges utasításra van szükség, amivel áttérhetünk a grafikus üzemmódba.

Ezek az utasítások kioltják a fénylő pontokat. A sokféle utasításfajtából mi a **PLOT (X, Y)**-t és az **UNPLOT (X, Y)**-t fogjuk használni. A programok kipróbálásánál természetesen a géped saját szavát kell begépelned.

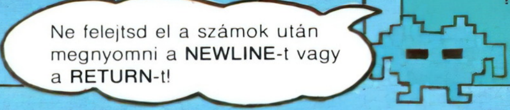
* A PLOT jelentése magyarul: berajzol.

Rajzolóprogram

1

```
10 PRINT
   "ÍRJ BE KÉT SZÁMOT"
20 INPUT X
30 INPUT Y
40 PLOT (X, Y)
50 GOTO 10
```


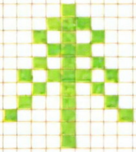
2

```
RUN
ÍRJ BE KÉT SZÁMOT
? 24
? 24          ■ ← Első képpont
ÍRJ BE KÉT SZÁMOT
? 30
? 15          ■ ← Második keppont
```

Ez a rövid program két számot kér, és ezekkel a számokkal mint koordinátákkal berajzolja a képpontot. Légy óvatos az **X**, **Y** értékekkel, nehogy egy képernyőn kívüli pontot akarj kigyújtani!

Az **50**-es sor miatt a program a végtelenségig ismételgeti önmagát. Csak a **BREAK** (vagy a géped megfelelő szavának) beírásával tudod leállítani. Beépíthetsz egy számlálót a programba (a 21. oldalon volt ilyen), és akkor mondjuk hatszor futtatod le.

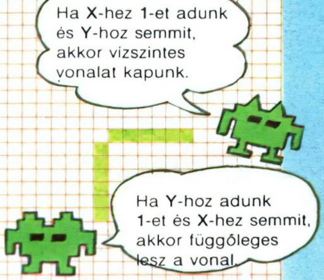
Képet rajzolunk


```
10 LET X=10
20 LET Y=10
30 PLOT (X, Y)        ┐
40 LET X=X+1          ├ Ez egy lefelé menő átlós vonalat rajzol.
50 LET Y=Y−1          ┘
60 IF X<14 THEN GOTO 30

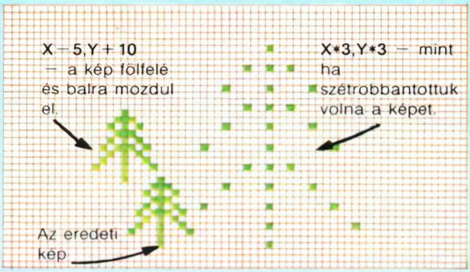
100 LET Y=Y+1         ┐
110 X=X+1             ├ Ez egy felfelé menő átlós vonalat rajzol.
120 PLOT (X, Y)       ┘
130 IF X<20 THEN GOTO 100
```


Először mindig kockás papírra rajzold le a képet, és azon számítsd ki a koordinátákat.

Ezután következik a program kidolgozása. Keresd meg az alkalmas kezdőpont értékeit, és hozzáadogatással vagy kivonogatással rajzoltasd meg a képpontok sorozatát, ahogy a képen is látod!

Egy kész képet könnyű módosítgatni, csak a számokat kell megváltoztatnod a programban. Ha a kezdőértéket változtatod, a teljes kép elmozdul, ha a koordinátákat megszorzod mondjuk 3-mal, mint ha szétrobbantanád a képet. (Próbáld ki más számok hatását is!)

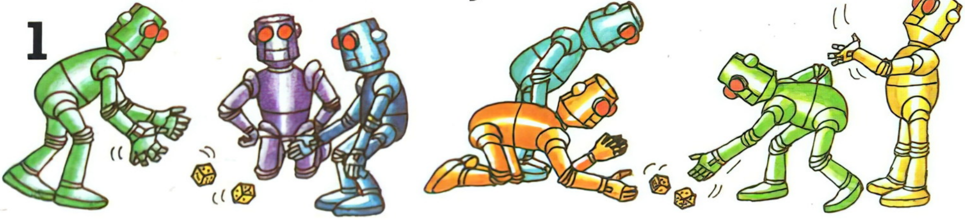
Egy másik módszer

A képernyőgrafikának van egy egészen más módja is, amivel nem kell se számolgatni, se programozni. Kiegészítheted a gépedet egy grafikus táblával. Ha erre ráhelyezünk egy rajzot és egy külön kis készülékkel (a manóval) végigkövetjük, akkor a képpontok koordinátái automatikusan a gép memóriájába kerülnek.

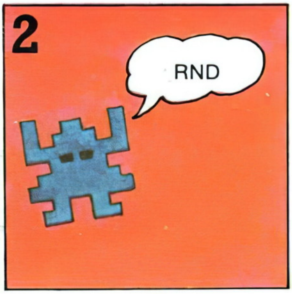
Programfejtörő — Próbáld meg a monogramod kirajzolni a képernyőre! A 44. lapon találsz rá egy mintaprogramot!

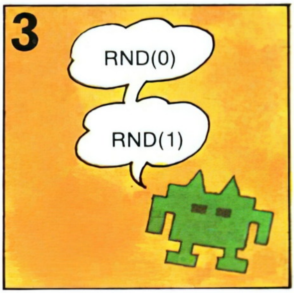
Játsszunk véletlen játékokat!

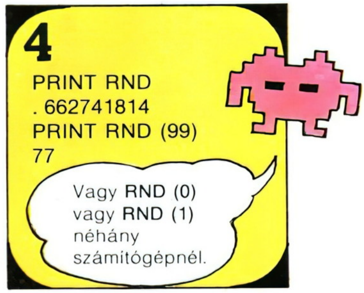

Amikor kockát dobtok, nem lehet tudni, melyik szám kerül felülre. Egytől hatig bármelyik szóba jöhet. A számítógép is elő tud állítani megjósolhatatlan számokat: ezeket véletlen számoknak hívjuk.

A véletlen számok előállítására egy különleges program van a gépben. Megeshet, hogy ugyanaz a szám többször egymás után megismétlődik – akárcsak a kockadobáskor –, de nagyon sok véletlen számot kipróbálva mindegyik nagyjából egyforma sokszor fordul elő.

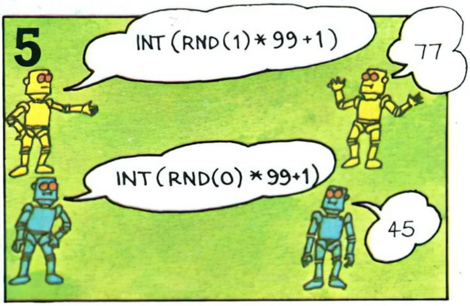

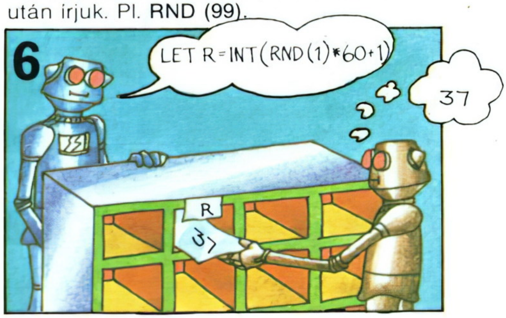

A véletlen számok előhívásához az **RND** (RaNDom: véletlen) kulcsszó szükséges. Bizonyos gépeken az **RND** után még zárójelben egy **1**-est vagy egy **0**-át is kell írni. (Ellenőrizd a gépkönyvben, hogy a géped melyik alakot használja!)

A számítógép mindig **1**-nél kisebb (de nullánál nem kisebb!) számot állít elő, viszonylag egyszerű számítással véletlen egész számokat is létre tudunk hozni. Egyes gépeknél elég, ha a lehetséges legnagyobb számot zárójelben az **RND** után írjuk. Pl. **RND (99)**.

Más gépeknél, ahol átszámítás szükséges a véletlen egész számokhoz, az **INT** (**INT**eger = egész) szót is fel kell használnunk. Itt a szorzótényező a legnagyobb lehetséges szám, és ha az **1** a legkisebb szóba jövő érték, még 1-et hozzá is kell adni.

Ez az utasítás kiválaszt egy véletlen számot és az **R** változóban elraktározza. Mi ezt a fajta kifejezést fogjuk használni, de te feltétlenül ellenőrizd a gépkönyvben! Az **INT (RND (1)*60 + 1)** kifejezés arra utal, hogy a kiválasztott véletlen szám **1** és **60** közötti egész.

Programfejtörő – Próbálj a géppeddel **10 és 20 közötti véletlen egész számokat kiíratni!**

Űrtámadás

Ebben a játékprogramban a véletlen számoknak is van szerepük. Azt játsszuk, hogy egy űrhajón vagy, amelyet ellenséges vadászgépek hulláma támadott meg. Az űrhajód számítógépe beméri az ellenséget és kiírja a koordinátáit. Egy-egy ellenséget úgy lehet kilőni, ha begépeled koordinátáinak a szorzatát.

```
10 LET C=0
20 LET A=INT (RND (1)*20 + 1)
30 LET B=INT (RND (1)*20 + 1)
40 PRINT "AZ ELLENSÉGES HAJÓ KÓDJAI"
45 PRINT A,B;"TŰZ"
50 INPUT X
60 LET C=C+1
70 IF X=A*B THEN PRINT
   "EGY ELLENSÉGGEL KEVESEBB"
80 IF X<>A*B THEN PRINT "NEM TALÁLT"
90 IF C<6 THEN GOTO 20
100 END
```

10: A **C** számláló számon tartja, hogy hányszor ismétlődött a program. A **60**-as sor minden alkalommal **1**-et ad **C**-hez.

20–30: Ez a két sor az ellenséges űrhajó véletlen koordinátáit állítja elő az **A**, ill. a **B** változóban.

50: A te számod az **X**-ben van elraktározva.

70–80: A **70**-es és a **80**-as sorban a gép ellenőrzi, hogy a helyes választ kapta-e.

90: Ez a sor újra végrehajtja a programot, ha **C<6**.

A program lefuttatása

A jobb oldali kép mutatja a játék menetét. Ha a helyes szorzatot adod meg, a gép kiírja, hogy "egy ellenséggel kevesebb". Ha válaszod nem egyenlő **A*B**-vel, "nem talált" visszajelzést kapsz.

```
RUN
AZ ELLENSÉGES HAJÓ KÓDJAI
17 3 TŰZ
? 41
NEM TALÁLT
AZ ELLENSÉGES HAJÓ KÓDJAI
11 5 TŰZ
? 55
EGY ELLENSÉGGEL KEVESEBB
AZ ELLENSÉGES HAJÓ KÓDJAI
13 6 TŰZ
```

A 45. sorban levő vessző miatt a számok elkülönítve jelennek meg.

Programfejtörő

Ennek a programnak van egy gyengéje, mégpedig az, hogy eppen a találatokat nem számolja. Legyen a találatszámláló **S**, amelyet a program elején **0**-ra állítasz, és találatonként eggyel növelsz, a játék végén pedig kiíratod az értékét.

Véletlen minta rajzolása

```
5 CLS
10 LET X=INT (RND) (1)*30 + 1)
20 LET Y=INT (RND (1)*30 + 1)
30 PLOT (X,Y)
40 GOTO 10
```

5: Ezzel letöröljük a képernyőt, mielőtt a képpontok megjelennek.

10–20: A véletlen számoknak rá kell férniük a képernyőre!

40: Ez a sor végteleníti a programot.

A véletlen számokat felhasználva találomra pontokat rajzolunk ki a képernyőn. A **10**-es és a **20**-as sor **1** és **30** közötti véletlen számokat gyárt, ezekből lesz a képpont X és Y koordinátája a **30**-as sorban. A pöttyözés eleinte gyorsan megy, később már ritkábban gyullad fel még egy-egy hiányzó pont. A program csak **BREAK**-kel állítható le.

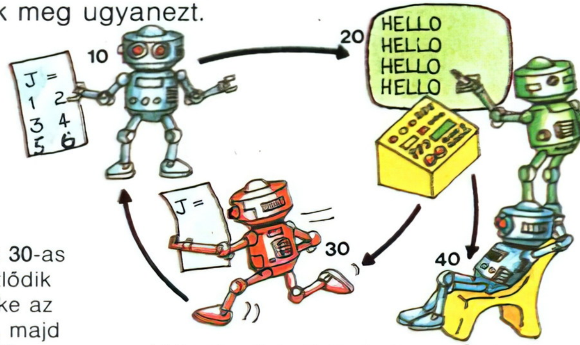
Készítsünk ciklusokat!

A géppel gyakran ugyanazokat a lépéseket többször is el kell végeztetned a programon belül. A 21. oldalon a **GOTO** utasítással és egy számláló beállításával oldottuk meg az ismételgetést. Van azonban egy másik módszer is, amelyben a **FOR...TO...** és a **NEXT** ciklusutasításokkal valósítjuk meg ugyanezt.

1 Helló ciklus

```
10 FOR J=1 TO 6
20 PRINT "HELLO"
30 NEXT J
40 END
```

Ciklus

Ebben a programban a **10**-es és a **30**-as sor közötti ciklusban hatszor ismétlődik a **20**-as sor. **J** a ciklusváltozó, értéke az első menetben **1**, a másodikban **2**, majd **3** és így tovább, egészen hatig. A **20**-as sor kiírja a **HELLO**-t, a **30**-as pedig visszaléptet a **10**-es sorra, hogy vegye a **J** következő értékét. Amikor a **J** eléri a **6**-ot, a számítógép továbbmegy a **40.** sorra.

2 Beugratós program

```
10 FOR J=1 TO 8
20 PRINT "2 MEG 2 AZ 5"
30 NEXT J
40 PRINT
50 PRINT "CSAK VICC VOLT!"
60 END
```

Ciklus

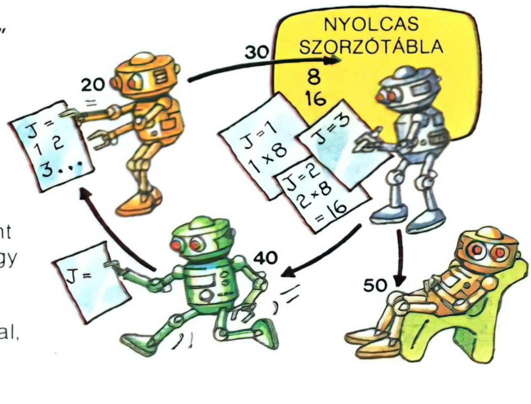

Ebben a programban a **10**-es sor és a **30**-as sor közötti ciklusban a **20.** sor nyolcszor ismétlődik. Valahányszor átmegy a **20**-as soron a program, ugyanazt a hibás összeget írja ki. Amikor túl van a nyolcadik kiíráson, végrehajtja a program hátralevő részét. A **40**-es sor utasítása csupán egy üres sort hagy.

3 Nyolcas szorzótábla

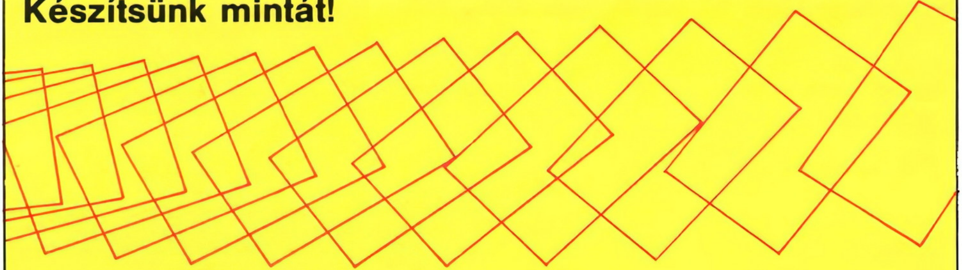
```
10 PRINT "NYOLCAS SZORZÓTÁBLA"
20 FOR J=1 TO 12
30 PRINT J*8
40 NEXT J
50 END
```

Ciklus

Ez alkalommal a **J**-t nemcsak ciklusváltozóként használjuk, hanem egyúttal a **J*8** szorzat egyik tényezőjeként is. A **20**-as sor azt mondja a gépnek, hogy legyen a **J** először **1**, majd **2**, **3** stb. egészen **12**-ig. A **30**-as sor veszi a **J** mindenkori értékét, megszorozza **8**-cal, és kiírja a választ. Ezután a **40**-es sor visszaküldi a gépet a **20**-as sorra, hogy vegye a következő **J** értéket.

Készítsünk mintát!

A **FOR...NEXT** ciklusok arra is alkalmasak, hogy segítségükkel mintákat készítsünk. Itt pl. egy egyszerű alakzatot ismételgetünk. Ennek a mintának a teljes programját túlságosan hosszú lenne itt leírni, de valahogy így nézne ki:

```
10 FOR I=1 TO 45
20 Rajzolj egy négyszöget, és
   minden alkalommal egy kicsit
   módosítsd a helyzetét!
30 NEXT I
40 END
```

Lépések

Előfordulhat, hogy a **J** értékét **1**-től különböző értékkel kell léptetned. Pl. hármasával vagy hetesével. Ilyenkor még a **STEP (LÉPÉS)** szót is be kell venned a ciklusba. A következő programban a **STEP − 1** hatására minden alkalommal, amikor a gép átmegy a **10**-es és a **40**-es sor közötti cikluson, **J** értéke eggyel csökken.

A falánkok programja

A J=2-nel befejeződik a ciklus (2 sütemény marad).

```
  5 CLS
 10 FOR J=7 TO 2 STEP −1
 20 PRINT "MÉG ";J;" SÜTEMÉNY VAN"
 30 NEXT J
 40 PRINT
 50 PRINT "MINDJÁRT SZÉTPUKKADOK"
 60 FOR K=1 TO 1000
 70 REM: NE CSINÁLJ SEMMIT
 80 NEXT K
 90 PRINT
100 PRINT "DURR"
```

Ciklus (20. sor)

Ciklus (70. sor)

```
MÉG 7 SÜTEMÉNY VAN
MÉG 6 SÜTEMÉNY VAN
MÉG 5 SÜTEMÉNY VAN
MÉG 4 SÜTEMÉNY VAN
MÉG 3 SÜTEMÉNY VAN
MÉG 2 SÜTEMÉNY VAN

MINDJÁRT
SZÉTPUKKADOK

DURR
```


Ebben a programban két ciklus van. Az első ciklus hatszor íratja ki a sütemények számát. A **J** értéke minden alkalommal eggyel csökken, **7**-től **2**-ig. A második ciklus magában számlál **1**-től **1000**-ig, és látszólag semmi sem történik. A gép kb. 1 perc alatt fut végig a számokon, és ennek kb. egy perc szünet az eredménye. A **REM**-mel (**REM**ark : megjegyzés) kezdődő sorokat a számítógép nem veszi figyelembe, arra valók, hogy később emlékeztessenek, mit is csinál egy-egy programrészlet.

Programfejtörők

1. Tudod úgy módosítani a 8-as szorzótáblát, hogy a **"J*8"** is megjelenjen?

2. Próbálj egy általános szorzótáblaprogramot készíteni! Ez a program tetszőleges beadott **N** számnak kiírja a szorzótábláját. Először a gép **N**-et kérje, majd egy ciklusban jelenjenek meg a számjegyek. Beiktathatsz még néhány sort a végére is: megkérdezheti a program, hogy készítsen-e másik szorzótáblát, és ha igen, léptesd vissza a kezdősorra!

Ciklusok trükkjei

Most még mindig a ciklusokkal foglalkozunk. Megmutatjuk, hogy hogyan lehet a ciklusokon belül is ciklust szervezni. Ezeket egymásba ágyazott ciklusoknak nevezzük.

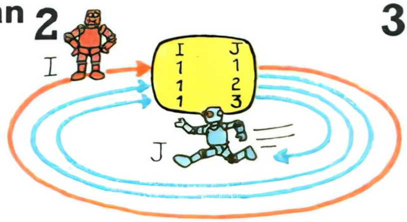
1 Ciklus a ciklusban

```
 5 PRINT "I", "J"
10 FOR I=1 TO 3
20 FOR J=1 TO 3
30 PRINT I, J
40 NEXT J
50 NEXT I
60 END
```

J ciklus

I ciklus

2

3

I	J
1	1
1	2
1	3
2	1
2	2
2	3
3	1
3	2
3	3

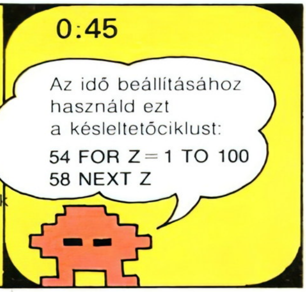
Azt mondhatjuk, hogy itt a **J** ciklus be van ágyazva az **I** ciklusba. Valahányszor a program belép az **I** ciklusba, 3-szor végigfut a **J** cikluson is. A ciklusmag, vagyis a **30**-as sor kiírja a pillanatnyi **I** és **J** értéket. A képek az egymásba épített ciklusokat, ill. a program eredményét mutatják.

Számítógépes óra

```
 5 CLS
10 FOR P=0 TO 59
20 FOR M=0 TO 59
30 PRINT P;":";M
40 CLS
50 NEXT M
60 NEXT S
70 END
```

A másodpercek ciklusa

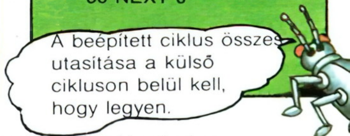
A percek ciklusa

A számítógép belsejében egy elektronikus óra szabályozza a gép valamennyi működésének a ritmusát. Az óra másodpercenként egy – négymilliószor ketyeg. A fenti program hatására a gép úgy fog viselkedni, mint egy digitális óra. Egymásba ágyazott ciklusok számlálják a másodperceket, ill. a perceket.

Ciklushibák

```
10 FOR I=1 TO 4
20 FOR J=1 TO 4
30 PRINT I
40 PRINT J
50 NEXT I
60 NEXT J
```

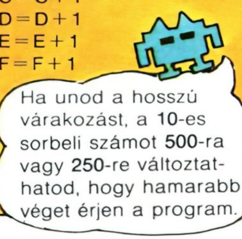

A másodpercek ciklusát minden percciklusban **60**-szor hajtja végre a program. Első kipróbáláskor az óra egész biztosan sietni fog. Ezért külön be kell építened egy késleltetőciklust, amelynek a végértékét próbálgatással tudod beállítani úgy, hogy számítógépes órád pontosan járjon.

Véletlenszám-ellenőrző

```
 10 FOR I=1 TO 1000
 20 LET R=INT (RND (1)*6 + 1)
 30 IF R=1 THEN LET A=A+1
 40 IF R=2 THEN LET B=B+1
 50 IF R=3 THEN LET C=C+1
 60 IF R=4 THEN LET D=D+1
 70 IF R=5 THEN LET E=E+1
 80 IF R=6 THEN LET F=F+1
 90 NEXT I
100 PRINT "VÉGE"
110 PRINT A, B, C
120 PRINT D, E, F
130 END
```

```
RUN
VÉGE
162     168     167
160     187     156
```


Azt mondtuk a gép véletlen számairól, hogy nagyjából egyforma eséllyel fordulnak elő. Most ezt ellenőrizzük. A program **1000** darab számot hoz létre egy és hat között és az **A**, **B**, **C**, ..., **F** változókban számolja, hány **1**-es, **2**-es, ... **6**-os fordul elő, majd a végén kiírja az eredményeket.*

* Néhány számítógépnél (pl. a ZX 81-nél) a program elején kell beállítani a számlálókat!

Mintaismétlő program

Ez a program egymásba ágyazott ciklusok segítségével egy kis mintát ismétel az egész képernyőn. A program nagyon bonyolultnak látszik, de ha gondosan átolvasod, és végiggondolod, hogy az egyes sorok mit csinálnak, hamarosan megérted a működését. A minta alakját véletlen számok határozzák meg, így a különböző futtatások során mindig másmilyen mintákkal tölti be a képernyőt.

Finom felbontású grafika esetében használj nagyobb véletlen számokat! (Kb. ezek 10-szeresét.)


```
  5 CLS
 10 LET A = INT (RND (1)*6 + 1)
 20 LET B = INT (RND (1)*7 + 1)
 30 LET C = INT (RND (1)*6 + 1)
 40 LET D = INT (RND (1)*4 + 1)
 50 INPUT "HÁNY PONT
    SZÉLESSÉGŰ
    A KÉPERNYŐ";W
 60 INPUT "HÁNY PONT
    MAGASSÁGÚ
    A KÉPERNYŐ";V
 65 CLS
 70 FOR I = 0 TO V - 1 STEP V/6
 80 FOR J = 0 TO W - 1 STEP W/6
 90 PLOT (J + A, I + B)
100 PLOT (J + A, I + C)
110 PLOT (J + C, I + D)
120 PLOT (J + B, I + D)
130 NEXT J
140 NEXT I
150 END
```

J ciklus

I ciklus

Ezek a sorok kiválasztják a véletlen számokat a mintához, és elraktározzák **A**-ban, **B**-ben, **C**-ben és **D**-ben.

Az **50**-es és a **60**-as sor a képernyő (**W**) szélességre és (**V**) magasságra kérdez rá.

Az **I** ciklus megszámolja, hogy hányszor ismétlődik a minta felfelé a képernyőn. Az **I** lépésenként a képernyő (**V**) magasságának a hatodrészével nő, s így a minta hatszor ismétlődik a képernyőn felfelé.

Valahányszor a **90**-től a **120**-as sorig jut a gép, **I** és **J** pillanatnyi értékéhez hozzáadja a véletlen számokat, és ezekkel a koordinátákkal négy pontocskát rajzol ki.

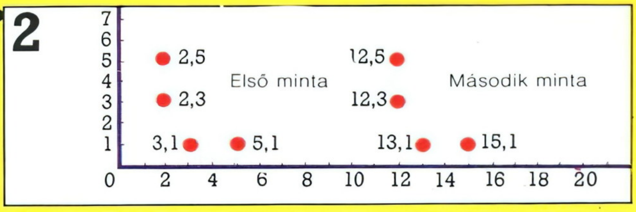
A **J** ciklus azt számolja, hányszor ismétlődik a minta vízszintesen. Ugyanúgy működik, ahogyan az **I** ciklus.

1 Hogyan működik?

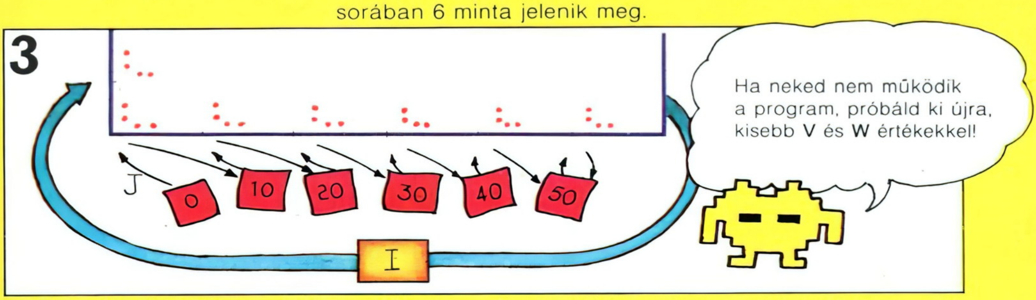
Képzeljük el, hogy a számítógép a **2**, **5**, **3** és **1** véletlen számokat választotta ki, és hogy a képenyő szélessége és magassága egyaránt **60**.

2

Amikor először fut végig a program, az **I** és a **J** értéke **0**, így a számítógép a pontokból alkotott első mintát tisztán a véletlen számok felhasználásával rajzolja ki. A **130**-as sorból viszont visszaugrik a **70**-es sorra; **J** második értéke **J + 60/6**, azaz **10** lesz. A következő mintában a koordináta már **10**-zel nagyobb, és így tovább. A képernyő alsó sorában 6 minta jelenik meg.

3

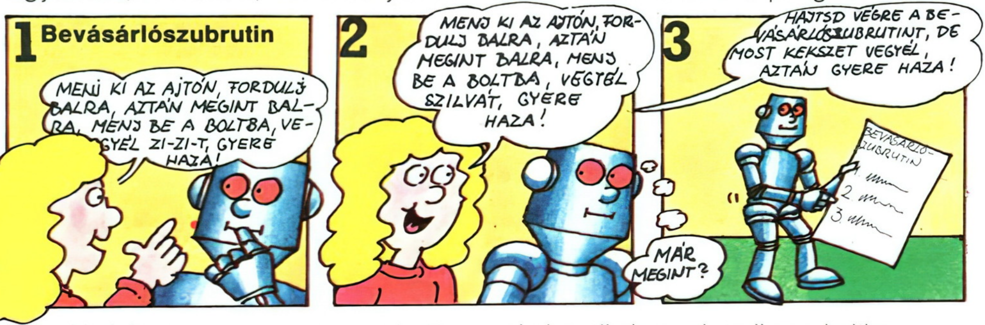

A **J** ciklus tehát hatszor ismétlődik, esetünkben **J** tízesével nő, és a négy képpont egy véletlen elrendezésében hatszor megjelenik a képernyő alján. Ezután **I** felveszi a következő értékét, a **10**-et. **J** értéke először megint **0**, és a gép kirajzolja a mintát a következő sorában **I** = **10**-zel és **10**-enként növekvő **J**-vel, ahogy az előbb.

Programfejtörő — Tudsz olyan programot írni, ami mondjuk egy ellenséges űrhajó rajzát ismételgeti a képernyőn? A 45. lapon találsz egy-két útbaigazító ötletet!

Szubrutinok

A szubrutinok afféle miniprogramok a nagyobb programokon belül. Valamilyen részfeladatokat hajtanak végre, mondjuk számokat adnak össze, vagy nyilvántartják az eredményeket, és ha bármikor szükséged van a részfeladat végrehajtására, csak oda kell irányítanod a programot. Ezzel megtakarítasz egy csomó programsort, nem kell többször leírni ugyanazt, rövidebb, sőt könnyebben áttekinthető is lesz a programod.

Képzeld el, hogy van egy programozható kis robotod, amit különböző feladatokkal el lehet szalajtani. Pl. el akarod küldeni vásárolni, ezért pontos utasításokkal látod el, hogy merre menjen. Igen ám, de minden alkalommal, amikor a boltba küldöd, végig kell sorolnod ugyanazokat az utasításokat. Így aztán sokkal jobb, ha egy bevásárlószubrutint írsz, és esetenként arra hivatkozol.

4 Bevásárlóprogram


```
10 PRINT "MIRE VAN SZÜKSÉGED A BOLTBÓL"
20 INPUT X$
30 GOSUB 100
40 PRINT "MÉG VALAMIT"
50 INPUT M$
60 IF M$="IGEN" THEN GOTO 10
70 STOP

100 REM: BEVÁSÁRLÓSZUBRUTIN
110 PRINT "MENJ EL, FORDULJ BALRA
120 PRINT "ÚJRA BALRA, LÉPJ BE A BOLTBA"
130 PRINT "VEGYÉL";X$;"GYERE HAZA!"
140 RETURN
```


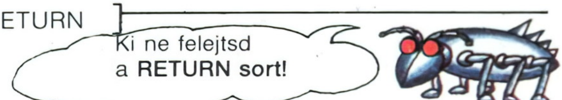

A **30**-as sor a gépet szubrutin első sorára küldi.

A főprogram után a **STOP**-pal le kell állítani a gépet, különben rátér a szubrutinra

Érdemes emlékeztetőül egy **REM** sorral kezdeni a szubrutint, így nem felejted el, hogy mire való.

Ez az utasítás, **RETURN (TÉRJ VISSZA)** a **GOSUB** utáni **40**-es sorra küldi vissza a programot.

A BASIC-ben **GOSUB** utasítással hívhatsz meg egy szubrutint. A szubrutin végén a **RETURN** utasítással lehet visszatérni a főprogramra. A **GOSUB** után a szubrutin sorszáma áll; a **RETURN** után nem kell szám, automatikusan folytatja a **GOSUB** utáni sortól a főprogramot. Egy programban annyi szubrutint alkalmazhatsz, amennyit csak akarsz.

Szubrutinok

A szubrutinoknak olyankor vesszük hasznát, ha a programban különböző helyeken ugyanazt (vagy nagyon hasonló) feladatot akarunk végrehajtani. Íme még néhány példa a szubrutinok használatára!

Osztást ellenőrző program

```
 50 INPUT A
 60 INPUT B
 70 GOSUB 250
 80 PRINT "A OSZTVA B-VEL = ";A/B
 90 GOTO 50
250 REM: LEÁLLÍTÓ SZUBRUTIN
260 IF B=0 THEN STOP
270 RETURN
```

Köztudomású, hogy **0**-val nem lehet osztani. Enélkül a szubrutin nélkül hibajelzéssel állna le a gép, így viszont még az osztás előtt a **STOP** utasítás állítja meg. Persze a leállás okát is kiírathatnánk. A **GOTO 50** miatt a szubrutin elé nem kell **STOP**.

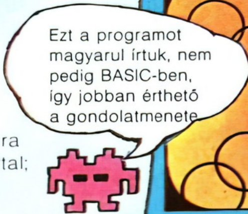
Sebességátváltó-program

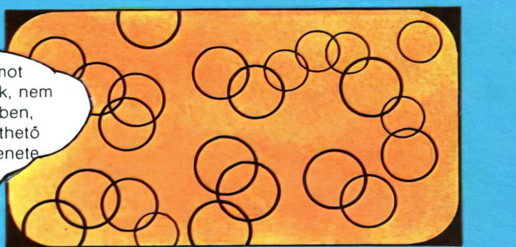
```
100 INPUT "TÁVOLSÁG";K
110 INPUT "IDŐ"; T
120 GOSUB 200
130 PRINT "AZ ÁTLAGSEBESSÉG"
140 PRINT K/T; "KM PER ÓRA
    ÉS";M/T;"MÉRFÖLD PER ÓRA"
150 STOP
200 REM: KM-MÉRFÖLD ÁTVÁLTÓ
210 LET M=K/1.603
220 RETURN
```

Ez a szubrutin a kilométereket átváltja mérföldekre és km/órá-ban, ill. mérföld/órában kiírja a sebességet. Az ilyen szubrutinoknál arra kell vigyázni, hogy ne keveredjenek a változók.

Körprogram

1 A kör közepe = **X**,**Y**
2 A kör sugara = **R**
3 Szin = **S**
4 **10**-es szubrutin
5 Menj az 1-re!
10 Rem: Szubrutin a kör rajzolására
11 Rajzolj egy kört **X**,**Y** középponttal; **R** sugárral és **S** színnel!
12 Return

Szubrutinokat grafikai programokban is alkalmazhatunk, úgy mint itt, ahol köröket rajzoltunk a program főrészében megadott értékekkel. A főprogram meghatározza a körök közepét, sugarát és színét.

Rejtvényprogram

```
  5 LET C=0
 10 PRINT "MIKOR TALÁLTÁK FEL EZEKET
    A DOLGOKAT?"
 20 READ C$,F
 30 PRINT C$
 40 INPUT A
 50 LET C=C+1
 60 GOSUB 100
 70 IF C=3 THEN STOP
 80 PRINT "PRÓBÁLJ EGY MÁSIKAT"
 90 GOTO 10
100 REM: VÁLASZOK SZUBRUTINJA
110 IF ABS (A-F)<10 THEN PRINT "IGEN"
120 IF ABS (A-F)>10 THEN PRINT "NEM"
130 RETURN

200 DATA TELEFON, 1876, NYOMDAGÉP, 1450, KERÉKPÁR,
    1791
```

20: A **20**-as sorban a gép megnézi a **DATA** sort, és az első szót **C$**-ba, az első számot pedig **F**-be teszi.

30: Ez írja ki a **C$**-beli szót

70: A **C** számláló háromszori ismétlés után leállítja a programot, mivel **C$**-ra és **F**-re csak három **DATA** egység van.

100–130: Ez a szubrutin.

200: Valahányszor a program megismétlődik, a **C$**-ban és az **F**-ben levő szavak, ill. számok kicserélődnek a következő két **DATA** értékre.

Most a válaszok ellenőrzésére használjuk a szubrutint! A jó válaszokat **F** tartalmazza, a felelő válasza **A**-ban van. A szubrutin **100**-as és **110**-es sora megnézi **A** és **F** eltérését. Az eltérést a különbség abszolút értéke adja (ami mindig pozitív), ezért van az **ABS** jel. Ha az eltérés **10**-nél kisebb, a válasz elfogadható, ha nagyobb, akkor nem.

Mi mindent lehet csinálni szavakkal?

A legtöbb számítógép a szövegváltozókban elraktározott szavakat sokféleképpen meg tudja vizsgálni, és mindenféle érdekes műveleteket végez velük. Pontosan ellenőrzi a szöveges változók tartalmát, és észreveszi, ha egy különleges szó vagy betű szerepel benne. Betűről betűre követi a begépelt szavakat is. Át tudja rendezni a szavakat vagy betűket, össze tudja fűzni őket, és még sorolhatnánk, hogy mi mindenre képes, de folytassuk inkább a példákkal.

1

```
10 A$="BUTA VAGYOK"
20 B$="CSAK A BOLOND HISZI, HOGY"
30 C$=B$+" "+A$
RUN
CSAK A BOLOND HISZI, HOGY: BUTA VAGYOK
```

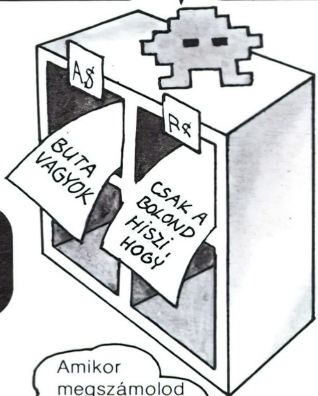
A legtöbb számítógépnél (de a ZX 81-nél nem) a LET szó elhagyható.

Két karakteres változó tartalmát így lehet összeadni. Az idézőjelek közötti üres helyre azért van szükség, hogy a szavak között meglegyen a szóköz.

2

```
PRINT LEFT$(B$,4)
CSAK
PRINT LEFT$(B$,4)+" "+A$
CSAK BUTA VAGYOK
```

A változók részeit is összeadhatjuk. **LEFT$(B$,4)** (**LEFT BAL**) azt jelenti, hogy balról az első négy betűjét vegyük **B$**-nak.

3

```
PRINT RIGHT$(A$, 6)
VAGYOK
```

Ha azt akarjuk mondani a gépnek, hogy vegye a jobb oldali betűket, akkor a **RIGHT$** (**RIGHT JOBB**) szót gépeljük be a karakter változónevével, és a betűk számát.

4

```
PRINT MID$(B$, 8, 6)
BOLOND
```

Ez arra utasítja a számítógépet, hogy középről vegyen betűket (**MID**:**MID**dle: középső). Az első számból derül ki, hogy honnan kezdje,

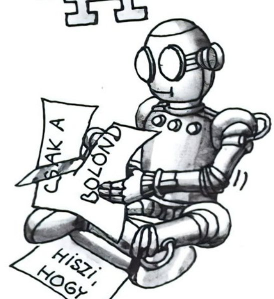
Amikor megszámolod a betűket, be kell számítani a szóközöket és az írásjeleket is.

5

```
10 K$="BIM BAM!"
20 PRINT LEN(K$)
RUN
8
```

Megtudhatjuk a betűlánc hosszát is — azaz a hozzá tartozó összes betű, szóköz és írásjel számát. Ehhez a **LEN** szót használjuk, amely a (**LENGTH HOSSZÚSÁG**) szó rövidítése.

Megjegyzés Sinclair gép tulajdonosoknak

```
PRINT A$(6 TO 11)
VAGYOK
PRINT B$(16 TO 20)
HISZI
```

Ez azt jelenti, hogy hogy a hatodiktól a tizenkettedik betűig kell kiírni.

A Sinclair számítógépek nem használják a **LEFT$**-t, a **RIGHT$**-t és a **MID$**-t sem. A példa szemlélteti, hogy a Sinclair gépnek ezek helyett mit kell mondanunk.

IF A$="ROBOTHALOM"
mi a LEFT$(A$, 8)
mi a RIGHT$(A$, 8)
mi a MID$(3, 6)

Titkosírásprogram

Ez a program automatikusan átkódolja a szavakat. Hasonló, csak bonyolultabb programokat használnak a kémszervezetek a kódok írására és megfejtésére.
A programot úgy értjük meg a legkönnyebben, ha egy titkos üzenetet leírunk egy papírra, azután a program sorait végignézve végrehajtjuk a számítógép feladatait, és leírjuk az eredményt.

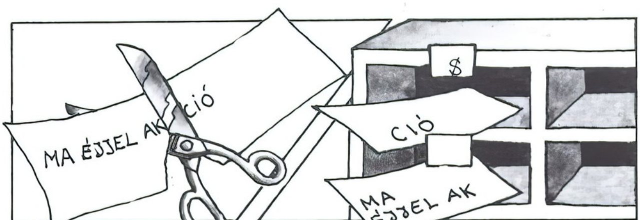
```
  5 LET C$ = ""
  7 LET D$ = ""
 10 PRINT "GÉPELJ BE EGY RÖVID SZÖVEGET"
 20 INPUT M$
 30 PRINT "MOST GÉPELJ BE EGY TITKOS
    SZÁMOT 2 ÉS"; LEN(M$) – 1;"KÖZÖTT"
 40 INPUT N
 50 LET A$ = RIGHTS(M$,N)
 60 LEG B$ = LEFTS(M$, LEN(M$) – N)
 70 LET M$ = AS + BS
 80 FOR I = 1 TO LEN(M$) STEP 2
 90 LET C$ = C$ + MID$(M$, I 1)
100 NEXT I
110 FOR J = 2 TO LEN(M$)STEP 2
120 LET D$ = D$ + MID$(M$, J, 1)
130 NEXT J
140 LET M$ = C$ + D$
150 PRINT "A KÓDOLT ÜZENET:"
160 PRINT M$
170 END
```

- 5–7: Bevezet két üres szövegváltozót.
- 30: Ez a szöveg hossza, minusz 1.
- 50: N (a titkos számod) számú betű M$ jobb végétől számítva.
- 60: M$ hossza, minusz N, számú betű M$ bal végétől számítva (azaz a maradék betűk).
- 70: M$ helyébe A$ + B$ kerül.
- 80–100: Az első betűtől kettesével végighalad a szöveg betűin. Az új M$ páratlan betűit ez az I ciklus C$-ba helyezi. M$ egy betűjét az I pozíciójáról átteszi C$-ra.
- 110–130: A J ciklus a páros számú betűket helyezi egymás után D$-ba. A két ciklus hasonlóan működik.
- 140: Újból visszateszi a betűket M$-ba.

Hogyan működik?

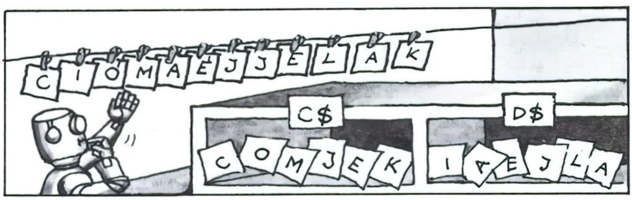
Tegyük fel, hogy az üzeneted "Ma éjjel akció", és a titkos számod a 3. Ezeket M$-ban és N"-ben raktározzuk el.

Az 50-es és a 60-as sorban a számítógép a titkos számod alapján kettéosztja az üzenetet. Az 50-es sorban az üzenet három betűjét beteszi az A$-ba. A 60-as sorban a maradék betűket beteszi B$-ba.

A 70-es sorban összeadja A$-t és B$-t. Ezzel az üzenet betűit hátulról előre tette.

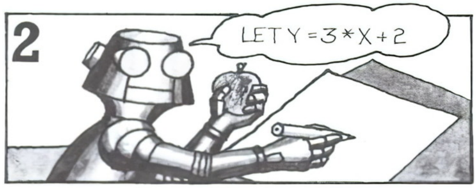

Az I ciklus minden lépésben átteszi az M$ páratlan sorszámú betűjét a C$-ba (C, Ó, A stb.). A J ciklus pedig a páros számú betűket D$-ba rakja át. Így a C$ meg a D$ a titkos üzenet alaposan összekevert betűit írja ki.

Ábrák és szimbólumok

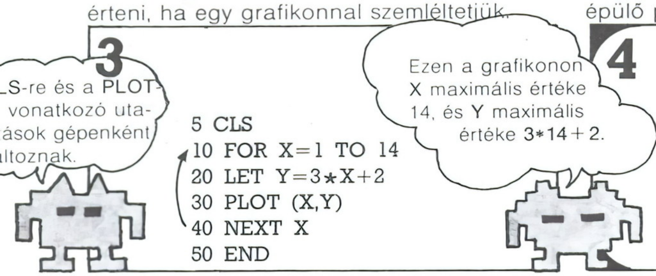
A számítógép a legkülönbözőbb módokon (pl. szavakkal, számokkal, képekkel, grafikonokkal) képes kifejezni magát. A bonyolultabb összefüggéseket könnyebb megérteni, ha grafikonokkal, képekkel és jelekkel szemlélteted.

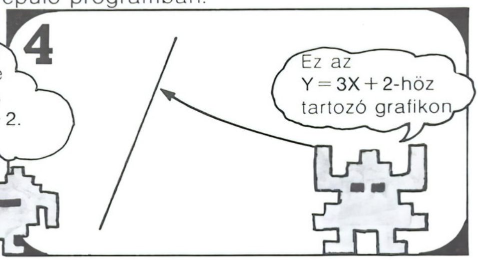

Képzeljünk el egy őszibarackfát, amely minden évben a korával arányos mennyiségű gyümölcsöt terem. Ez kifejezhető mondjuk az Y=3X+2 egyenlettel (Y a termés, és X a kor). Sokkal könnyebb azonban a képletet megérteni, ha egy grafikonnal szemléltetjük.

A géppel nagyon könnyen fel tudjuk rajzolni, hogyan változik Y az X-szel arányosan. A grafikon megrajzolásához minden X értékhez meg kell találni a hozzá tartozó Y-t. Ez egyszerűen megoldható a LET Y=3*X+2 utasításra épülő programban.

Ez a grafikonrajzoló program. A ciklus végigmegy X összes értékén 1-től 14-ig. A ciklus minden lépésében a 20-as sor X értékével kiszámítja Y-t, és a 30-as sor berajzolja az (X,Y) pontot a képernyőn. Egy grafikonrajzoló programnál mindig meg kell győződni, hogy X és Y maximális értéke ráfér-e a képernyőre!

A számítógép és a matek

A több lépésből álló számításokban, amilyen a 3X+2 is, a gép először mindig a szorzásokat és az osztásokat végzi el, és csak azután az összeadásokat és a kivonásokat. Tehát a gép ugyanazt a megoldást adja erre a két számításra:

```
PRINT 4*6+8        PRINT 8+4*6
32                 32
```

Ha a műveleteket más sorrendben akarjuk a géppel elvégeztetni, zárójelet kell használnunk, pl.

```
PRINT(8+4)*6
72
```

Ezúttal előbb az összeadásra kerül sor (8+4) és az összeget szorozzuk 6-tal.

Programfejtörő

GONDOLJ KI EGY SZAMOT
VEDD A DUPLÁJÁT, ADJ HOZZÁ 4-ET
OSZD EL 2-VEL, ADJ HOZZÁ 7-ET
SZOROZD MEG 8-CAL, VONJ KI 12-T
OSZD EL 4-GYEL ÉS VÉGY EL 11-ET
MONDD MEG AZ EREDMÉNYT
A SZÁM, AMIT ELŐSZÖR KIGONDOLTÁL,...

Tudnál írni egy programot erre a jól ismert fejszámolótrükkre? (A kigondolt számot úgy kapod meg, hogy az eredményből 4-et kivonsz és azután 2-vel osztod.)

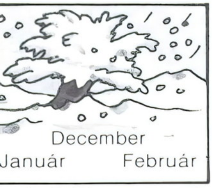
Születésnapprogram

Ez a program másképpen szemlélteti az eredményeket a képernyőn. "*" jeleket használ a különböző évszakokban született emberek számának bemutatására. Ilyen fajta programmal lehet mindenféle mérési adatot összehasonlítani, pl. madarak észlelési adatait, vagy futballcsapatok eredményeit. Mielőtt hozzáfogunk ehhez a már egész komoly programhoz, jó, ha előbb programtervet készítünk!

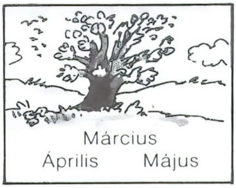
Programterv

A cél: A télen, tavasszal, nyáron és ősszel született emberek számának összehasonlítása.

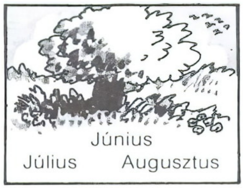
TÉL

TAVASZ

NYÁR

ŐSZ

1. Add meg a gépnek egy 20-fős vizsgálat adatait (vagyis az évszakokat, amikor az emberek születtek)!
2. Tárold az adatokat a gépben!
3. Írd ki az adatokat a képernyőre!

Próbafuttatás

```
TÉLI ÖSSZLÉTSZÁM*******
TAVASZI ÖSSZLÉTSZÁM***
NYÁRI ÖSSZLÉTSZÁM*****
ŐSZI ÖSSZLÉTSZÁM*****
```

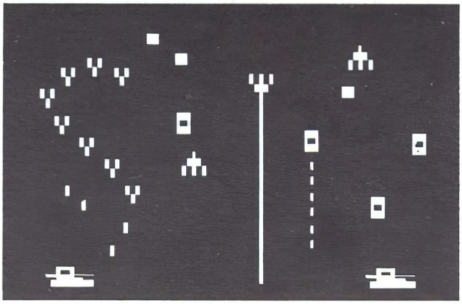
A program

```
5 LET A=0
6 LET B=0
7 LET C=0
8 LET D=0
10 FOR I=1 TO 20
20 PRINT I;"SZÁMÚ SZEMÉLY SZÜLETETT"
30 PRINT "TÉLEN, TAVASSZAL, NYÁRON VAGY ŐSSZEL"
40 PRINT "TÉ-TA-NY-Ő"
50 INPUT B$
60 IF B$="TE" THEN LET A=A+1
70 IF B$="TA" THEN LET B=B+1
80 IF B$="NY" THEN LET C=C+L
90 IF B$="Ö" THEN LET D=D+1
100 NEXT I
110 PRINT "TÉLI ÖSSZLÉTSZÁM"
115 LET N=A
120 GOSUB 200
130 PRINT "TAVASZI ÖSSZLÉTSZÁM"
135 LET N=B
140 GOSUB 200
150 PRINT "NYÁRI ÖSSZLÉTSZÁM"
155 LET N=C
160 GOSUB 200
170 PRINT "ŐSZI ÖSSZLÉTSZÁM"
175 LET N=D
180 GOSUB 200
190 STOP
200 REM: SZUBRUTIN CSILLAGOK
    KINYOMTATÁSÁRA
210 IF N=0 THEN GOTO 250
220 FOR I=1 TO N
230 PRINT "*"
240 NEXT I
250 PRINT
260 RETURN
```

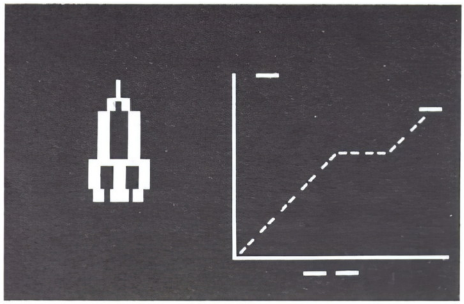
- 5–8: A változók készen állnak a számlálásra.
- 10: A ciklus arra való, hogy a gép végigkérdezze a kisérleti alanyok adatát.
- 60–90: A 60-astól a 100-as sorig a B$-ban megőrzött választ vizsgálják, és a megfelelő évszak számlálójához hozzáadnak egyet.
- 100: Visszaküldi egy újabb kérdésért.
- 120: A szubrutin annyi csillagot írat ki, amennyi az egyes változók értéke.
- 135, 155: Az összlétszám mindig az N változóban van, így mindegyik évszakra ugyanazt a szubrutint alkalmazhatjuk.
- 170: A csillagok ugyanebbe a sorba kerülnek.
- 210: Ha senki sem született egy adott évszakban, akkor nem kell a szubrutinra lépni.
- 220–240: A főprogram N-be helyettesíti A, B, C, D értékét. A ciklus tehát minden esetben N csillagot rajzol ki.

Mozgó képek

Ezen a két oldalon bemutatjuk, hogy a **PLOT** és **UNPLOT** utasításokkal hogyan lehet a képernyőre mozgó képeket rajzolni. Mozgó képek helyett animációt is szoktak mondani, mindenesetre igen jól hasznosíthatók játékprogramokban, vagy különböző elméleti mozgáspályák (egy elhajított kő vagy a Hold Föld körüli útja) szemléltetésére.

A képet egy videojátékból vettük. Egyes kis számítógépeket úgy programoznak, hogy csak játszani lehet velük. Ezek a programok nem BASIC-ben, hanem a gép saját kódjában készülnek.

Egy BASIC-ben programozott, általános célú mikroszámítógép lassúbb és egyszerűbb képeket csinál. A képernyő utasításait nem tudja elég gyorsan és egyszerre kezelni, így a képek nem mozognak elég gyorsan.

PLOT/UNPLOT program

1

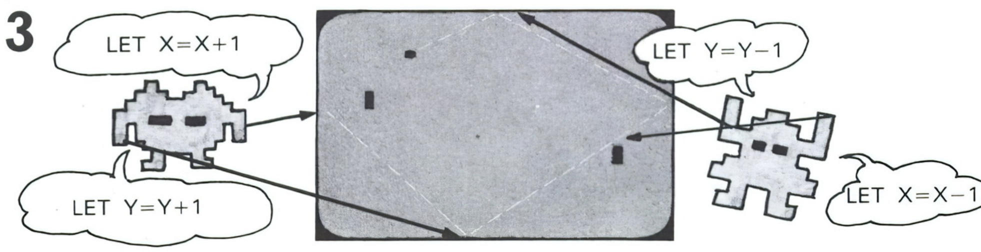
```
10 LET X=1
20 LET Y=1
30 PLOT (X,Y)
40 UNPLOT (X,Y)
50 LET X=X+1
60 LET Y=Y+1
70 GOTO 30
```


Ez a rövid program végigmozgat egy fénypontot a képernyőn. Ne felejtsd el, hogy a **PLOT** és az **UNPLOT** utasítás gépenként változó!

Amikor a pont eléri a képernyő szélét, a program hibaüzenettel leáll, hiszen **X** és **Y** értékei túllépik a képernyő tartományát.

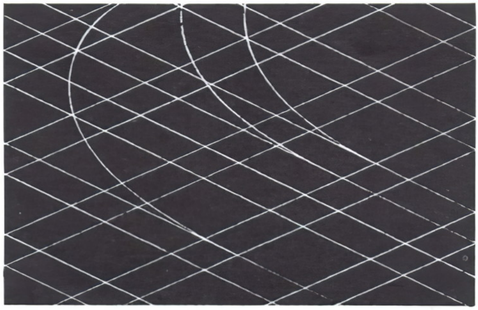

A fenti programot felhasználhatjuk pl. egy labda mozgásának utánzására. Közben persze be kell tartanunk néhány programozási szabályt, hogy a labda le ne "guruljon" a képernyőről.

Amikor a labda eléri a képernyő tetejét, csökkentjük az Y-t, és ha az aljáig jut, növeljük. Ugyanez vonatkozik az X-re is, bal oldalt növelnünk, jobb oldalt csökkentenünk kell.

Vonalhúzó program

Most egy olyan program következik, amelyik keresztül-kasul vonalakat húz a képrnyőn. Amikor a vonal eléri a képernyő szélét, visszafordul és egy másik irányban halad tovább. Itt nem használjuk az **UNPLOT**-ot, tehát a mozgó pontok nyoma ottmarad a képernyőn. A kép egy programfutás eredményét mutatja. A program **100**-as sora **10** ezer pont kirajzolását állítja be. Ha akarod, kicserélheted a **10** ezret kisebb számra, vagy **BREAK**-kel is megszakíthatod a rajzolást.


```
10 REM: HA SZÜKSÉGES, ITT IKTASS BE EGY GRAFIKUS
   MÓDOT
20 PRINT "HÁNY KÉPPONT LEGYEN
   A VÍZSZINTESEN";
30 INPUT V
40 PRINT "ÉS FÖLFELÉ"
50 INPUT F
55 CLS
60 LET X=V/2
70 LET Y=F/2
80 LET S=(INT(RND(1)*10+1)-5)/50
90 LET T=1
100 FOR I=1 TO 10000
110 LET X=X+S
120 LET Y=Y+T

130 IF X<5 THEN LET S=-S
140 IF X>V-5 THEN LET S=-S
150 IF Y<5 THEN LET T=-T
160 IF Y>F-5 THEN LET T=-T
170 GOSUB 300
180 NEXT I
200 STOP
300 REM: PLOT SOR

310 PLOT(X,Y)
320 RETURN
```

20–50: A **20**-as és **30**-as sor a képernyő szélességét és magasságát kérdezi meg.

60–70: **X** és **Y** kezdőértéke a képernyő közepe.

80–90: Az **S** és **T**-beli összegeket **X**-hez és **Y**-hoz adva hozzuk létre a vonal mozgását.

100: Innentől a **190**-es sorig tartó ciklus **10000**-szer ismétlődik. **X** és **Y** értéke minden lépésben egy kicsit változik.

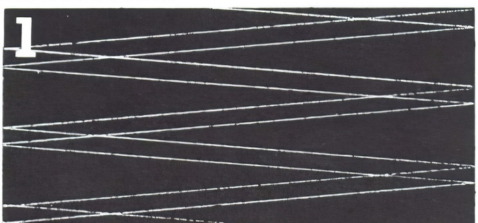
110: Ez egy nagyon kicsi számot ad, amit **X**-hez adunk. A nagyon kicsi szám minden lépésben más és más.

140–170: Ezek a sorok vizsgálják a széleket. **S** és **T** előjelét megváltoztatják, amikor **X** és **Y** **5** képpontnyira van a szélektől.

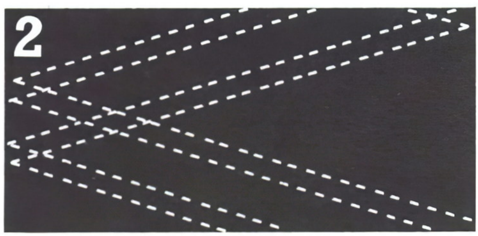
180: Most a gép rátér a rajzolószubrutinra.

310: Kirajzolja az **X** és **Y** pillanatnyi értékével a képpontot.

Kísérletek

A **110**-es sor minden alkalommal egy nagyon kicsi számot ad hozzá **X**-hez, és ettől megy a vonal keresztül-kasul a képernyőn. Ha pl. kitörlöd ezt a sort, a vonalak párhuzamosakká válnak.

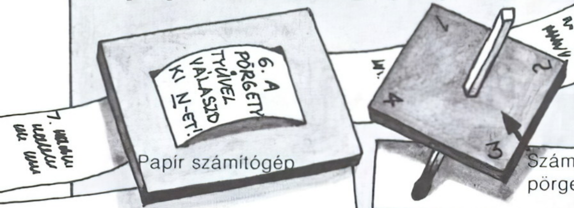

Próbáld megváltoztatni a számokat a **80**-as és a **90**-es sorban mondjuk **5**-tel vagy **10**-zel (vagy még nagyobb számmal, ha finom felbontású grafikád van)! Ettől a vonalak szaggatottá válnak.

Egy furcsa költemény

A következő pár oldalon egy versíró programot mutatunk be, amit nemcsak igazi számítógéppel, hanem papíron is le lehet futtatni. Egy hosszú csík tartalmazza a programsorokat, egy pörgettyűre van bízva a véletlen számok előállítása, és táblázatok tartalmazzák a vers alkotóelemeit.

A "papír számítógép" programja

Papír számítógép

Számpörgettyű

Adatsorok

VOLT EGY EMBER ,KI
AKI A BARÁTJA
EGYSZER PEDIG, MIKOR LESZÁLLT AZ ESTE,
MINDENT ELFELEJTETT

Szótáblázat

VESZPRÉMBŐL	BÉKÉSRŐL	CEGLÉDRŐL	VECSÉSRŐL
ÁLMODOTT	BESZÉLT	MESÉLT	OLVASOTT
BUTA	TUNYA	SUTA	MULYA
FEJÉRŐL	MENYÉRŐL	SZEMÉRŐL	NEJÉRŐL
VÁGYÓDOTT	ÁGYAZOTT	TRÁGYÁZOTT	KÁRTYÁZOTT
ÉS A TEJET FEJTE	ÉS A HOLDAT LE	ÉS A KÉSÉT FENTE	ÉS ALUDT A BESTE
AZ EGÉSZBŐL	AZ EBÉDRŐL	A NEVÉRŐL	A REMÉNYRŐL

1 A=0 és B=0
2 A-hoz adj hozzá 1-et!
3 Ha A=6, menj a 10-es sorra!
4 Írd ki az A-adik adatsort!
5 Adj B-hez 1-et!
6 A pörgettyűvel válaszd ki N-et!
7 Írd ki a B-edik sor N-edik oszlopában álló szót!
8 Ha B=3 vagy 5, menj az 5-ös sorra!
9 Menj a 2-es sorra!
10 Állj

VOLT EGY EMBER VECSÉSRŐL,
AKI ÁLMODOTT A BARÁTJA SUTA MENYÉRŐL,
EGYSZER PEDIG, MIKOR LESZÁLLT AZ ESTE,
TRÁGYÁZOTT ÉS A HOLDAT LESTE,
MINDENT ELFELEJTETT A REMÉNYRŐL.

Ez a papír számítógép programja. Majdnem olyan, mint a BASIC, de azért így még nem működne egy valódi számítógépen. A szavak és kifejezések egy külön papíron sorakoznak, és a program dönti el, mikor melyikre kerüljön sor. A pörgettyű 1 és 4 közötti véletlen számot ad.

1 Lefordítjuk a programot BASIC-re

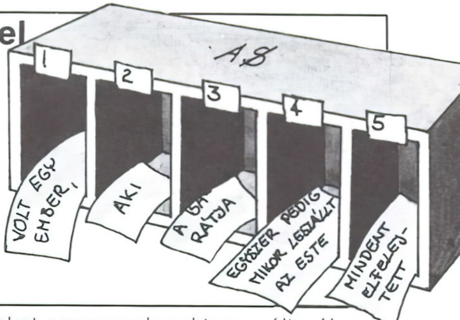

```
10 LET A=0
20 LET B=0
30 LET A=A+1
40 IF A=6 THEN STOP
50 Írd ki az A-adik adatsort
60 LET B=B+1
70 LET N=INT(RND(1)*4+1)
80 Írd ki a B-edik sor
   N-edik oszlopában levő szót
90 IF B=3 THEN GOTO 60
100 IF B=5 THEN GOTO 60
110 GOTO 30
120 END
```

- 10–20: Ezek a sorok beállítják a kezdeti értéket.
- 30–40: A **30**-as és a **40**-es sor számolja a már kiválasztott adatsorokat.
- 50: Az **50**-es és a **80**-as sor még nincs lefordítva BASIC-re.
- 60: Itt számoljuk az adattáblázat szavait.
- 70: **1** és **4** közötti véletlen számot ad.
- 90–100: A **90**-es és a **100**-as sor visszaküldi a programot egy újabb adatsorért.

A program legnagyobb részét könnyű volt BASIC-re lefordítani, de az **50**-es és **80**-as sor már nehezebb lesz. Meg kell oldanunk, hogy a gép tárolja és ki is tudja olvasni a verssorokat és az adatszavakat.

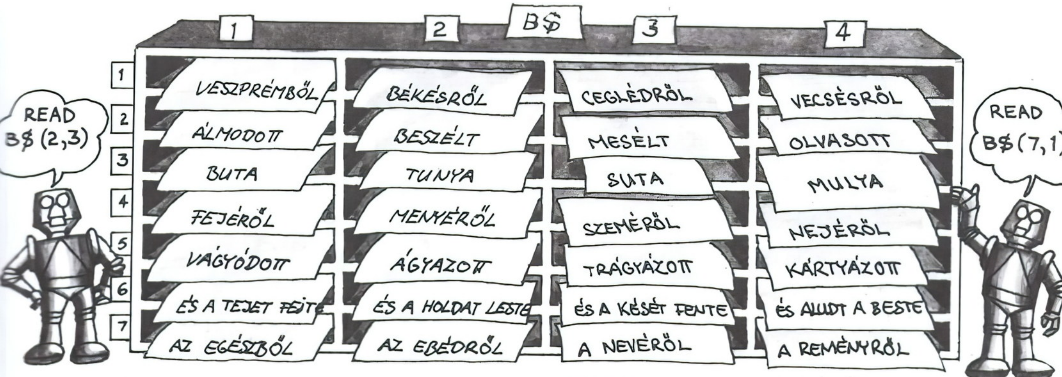
2 Adatok tárolása számítógéppel

```
50 READ A$
.
.
.
180 DATA "VOLT EGY EMBER,","AKI,","
   "BARÁTJA"
190 DATA "EGYSZER PEDIG MIKOR LESZÁLLT ,
    AZ ESTE,","MINDENT ELFELEJTETT"
```


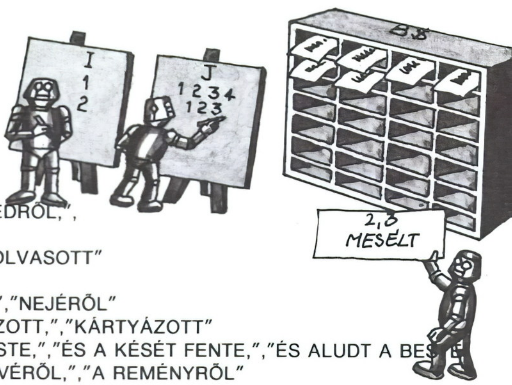
Adatokat a **DATA** és **READ** utasítások segítségével lehet megadni. Minden alkalommal, amikor a **READ** utasításon áthalad a program, egy újabb adatot olvas be a **DATA** sorból a változóba.

Az adatokat egy nagy karakteres változóban is tárolni lehet. Azokat a változókat, amelyekben egynél több adatot is elraktározhatunk, tömbnek hívjuk. Mindegyik elemet egy sorszámmal jelölhetjük meg.

A változó több sorban is tárolhat szavakat, így egy egész táblázatot is. Ilyenkor minden szót a sorával és az oszlopával határozunk meg. Például a B$(4,2) tartalma: **"MENYÉRŐL"**, vagy a B$(6,3)-é: **"ÉS A KÉSÉT FENTE"**. Számokat is tárolhatunk így, csak akkor a változó nevében nem kell a dollárjel.

Az adatokat beolvassuk a változóba


```
10 FOR I=1 TO 7 ]———— I a sorszám.
20 FOR J=1 TO 4 ]———— J az oszlopszám.
30 READ B$(I, J)
40 NEXT J
50 NEXT I
60 DATA "VESZPRÉMBŐL,","BÉKÉSRŐL,","CEGLÉDRŐL,",
   "VECSÉSRŐL"
70 DATA "ÁLMODOTT,","BESZÉLT,","MESÉLT,","OLVASOTT"
80 DATA "BUTA,","TUNYA,","SUTA,","MULYA"
90 DATA "FEJÉRŐL,","MENYÉRŐL,","SZEMÉRŐL,","NEJÉRŐL"
100 DATA "VÁGYÓDOTT,","ÁGYAZOTT,","TRÁGYÁZOTT,","KÁRTYÁZOTT"
110 DATA "ÉS A TEJET FEJTE,","ÉS A HOLDAT LESTE,","ÉS A KÉSÉT FENTE,","ÉS ALUDT A BES
120 DATA "AZ EGÉSZBŐL,","AZ EBÉDRŐL,","A NEVÉRŐL,","A REMÉNYRŐL"
```

Úgy lehet az adatokat sorra beolvasni, hogy a **READ** utáni változóban a zárójelen belüli számértéket változtatjuk. Ezt egy ciklussal tudjuk megoldani. Az **I** ciklus a sorokon, a **J** ciklus az oszlopokon halad végig. Egy adott **I**-hez, ami 4-féle lehet, a **J** végigfut az egész oszlopon, vagyis 7 értéken. Így minden adat sorra kerül.

5 Hogyan biztosítsunk helyet a változónak?

```
 5 DIM K$(5)
10 FOR I =1 TO 5
20 READ K$(1)
30 NEXT I
40 STOP

60 DATA TŰZ, VÍZ, JÉG, ESŐ
```

Ez adja meg a változó méretét. Itt 5 elem kerülhet a sorba. (5 DIM K$(5))

A ciklus sorban egymás után beteszi az adatokat a K$ változóba. (20 READ K$(1))

A program elején meg kell adni a gépnek, hogy mekkora helyet foglaljon le a változó számára. Ezt a **DIM** (**DIM**enzió: kiterjedés) utasítással oldhatod meg, mögé írva a változó nevét. Példánkban: **DIMK$(5)**

A kétdimenziós tömböknél a sorok és oszlopok számát kell megadni, például **DIMC$(5,3)**. Hibát okoz, ha nem pontosan adod meg az adatok számát.

6 Az adatok kinyomtatása

```
200 LET A=0
210 LET B=0
220 LET A=A+1
230 IF A=6 THEN STOP
240 PRINT A$(A)
250 LET B=B+1
260 LET N=INT(RND(1)*4+1)
270 PRINT B$(B,N)
280 IF B=3 THEN GOTO 250
290 IF B=5 THEN GOTO 250
300 GOTO 220
```

Az **A** számolja, hogy hányszor ismétlődik a program. (220)

A **B** számolja a sorokat a szótáblázatban. (250)

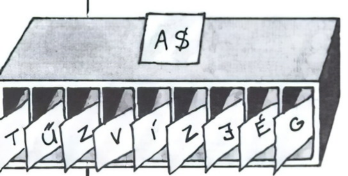
A **280**-as, **290**-es sor hatására egymás után két szót választunk a szótáblázatból.

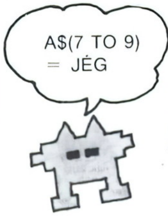
Ez küldi vissza a gépet a következő rögzített verssor kiírására. (300)

A gépnek ezekre a sorokra van szüksége, hogy kinyomtassa megfelelő elrendezésben a rögzített és a változó verssorokat. Minden rögzített verssor után, amit **A**-val számolunk, következnek a szótáblázatból véletlenszerűen választott szavak, **B** határozza meg, hogy hányadik sorból, **N** pedig, hogy melyik oszlopból választunk.

A ZX 81-en mindez másképp van

A ZX 81 utasításai között nincs se **DATA**, se **READ**, egész másképp kezeli a szövegváltozókat is.

Egy adott szót úgy választhatunk ki a hosszú szövegváltozóból, hogy az első és az utolsó betűjének a sorszámát adjuk meg, ahogy már a 32-ik oldalon is láthattad.

Karakteres tömböknél pontosan meg kell adni a gépnek, hogy milyen hosszúak lehetnek a sorok. Például **DIM A$(2,4)** két **4**-karakteres sort tárolhat.

A program elején a ZX 81-nek is meg kell mondani, hogy mekkora területre lesz szükséged egy tömbhöz, vagyis az oszlopok és sorok számát. A formája ugyanaz, mint az előbb, például **DIMA$(2,9)**. Most mindegyik sorban ugyanolyan hosszú szavak kellenek.

A teljes versprogram

Az eddigi részletek alapján most már összeállíthatjuk a teljes programot. Az első rész (10-től 190-ig) megadja a gépnek az adatokat, a második rész (200-tól 310-ig) kinyomtatja a verssorokat. Ha többször futtatod a programot, mindig új vers íródik ki, mert a véletlen N szám miatt más és más szavak kombinálódnak.

```
10 DIM A$(5)
20 DIM B$(7,4)
30 FOR I=1 TO 7
40 FOR J=1 TO 4
50 READ B$(I,J)
60 NEXT J
70 NEXT I
80 DATA "VESZPRÉMBŐL,","BÉKÉSRŐL,","CEGLÉDRŐL,","VECSÉSRŐL,"
90 DATA "ÁLMODOTT,","BESZÉLT,","MESÉLT,","OLVASOTT,"
100 DATA "BUTA,","TUNYA,","SUTA,","MULYA,"
110 DATA "FEJÉRŐL,","MENYÉRŐL,","SZEMÉRŐL,","NEJÉRŐL,"
120 DATA "VÁGYÓDOTT,","ÁGYAZOTT,","TRÁGYÁZOTT,","KÁRTYÁZOTT,"
130 DATA "ÉS A TEJET FEJTE,","ÉS A HOLDAT LESTE,","ÉS A KÉSÉT FENTE,","ÉS ALUDT
    A BESTE,"
140 DATA "AZ EGÉSZBŐL,","AZ EBÉDRŐL,","A NEVÉRŐL,","A REMÉNYRŐL,"
150 FOR I=1 TO 5
160 READ A$(I)
170 NEXT I
180 DATA "VOLT EGY EMBER,","AKI,","A BARÁTJA"
190 DATA "EGYSZER PEDIG, MIKOR LESZÁLLT AZ ESTE,","MINDENT ELFELEJTETT"
200 LET A=0
210 LET B=0
220 LET A=A+1
230 IF A=6 THEN STOP
240 PRINT A$(A)
250 LET B=B+1
260 LET N=(RND(1)*4+1)
270 PRINT B$(B,N)
280 IF B=3 THEN GOTO 250
290 IF B=5 THEN GOTO 250
300 GOTO 220
310 END
```

10–20: A 10-es és 20-as sor utasításai A$ számára 5 sort, B$ számára pedig 7 sort és 4 oszlopot foglal le.

30–70: Ezzel a ciklussal töltjük be a B$-ba a DATA sorokból a szótáblázatot.

80–140: Ez a szótáblázat kerül B$-ba.

150–170: Ez a ciklus tölti fel a rögzített verssorokkal A$-t.

A 180–190-es sorok szavai kerülnek az A$-ba.

240: Itt iratjuk ki az A-adik A$-beli szót.

270: Itt pedig a kiválasztott B sor, N oszlopbeli szó íródik ki.

A program a 230-adik soron áll meg, amikor A=6, a 310. sorra tehát sose jut el. Mégis, néhány gépen kötelező END-del befejezni a programot.

Példafuttatások

```
VOLT EGY EMBER
CEGLÉDRŐL,
AKI
MESÉLT
A BARÁTJA
BUTA
SZEMÉRŐL,
EGYSZER PEDIG, MIKOR LESZÁLLT AZ ESTE,
ÁGYAZOTT,
ÉS A KÉSÉT FENTE,
MINDENT ELFELEJTETT
AZ EBÉDRŐL
```

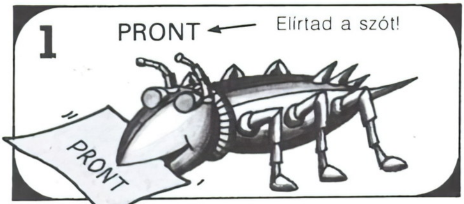
```
VOLT EGY EMBER
VESZPRÉMBŐL,
AKI
BESZÉLT
A BARÁTJA
MULYA
NEJÉRŐL,
EGYSZER PEDIG, MIKOR LESZÁLLT AZ ESTE,
VÁGYÓDOTT,
ÉS ALUDT A BESTE,
MINDENT ELFELEJTETT
AZ EGÉSZBŐL
```

Ez csak két vers a lehetséges 16 384 közül. Ha sokszor kipróbálod a programot, mindig hasonló verseket kapsz, de egy kicsit mindig mást. Ezzel azt is követheted, hogy hogyan választ véletlen számokat a gép. Megfigyelheted, hogy némelyik számítógép a bekapcsolás után mindig ugyanazokkal a véletlen számokkal kezd.

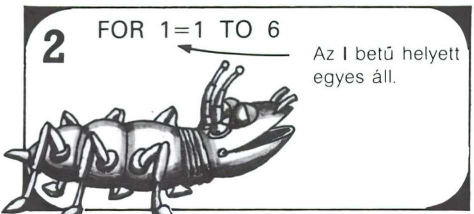
Programozási ötletek

Ezen a két oldalon néhány tippel, ötlettel segítünk, hogy egy kicsit megkönnyítsük a programírást, és a leggyakrabban előforduló hibák felfedezését. Ha nem működik a programod, fusd át ezt a listát, hátha éppen az itt felsorolt hibák egyike a ludas!

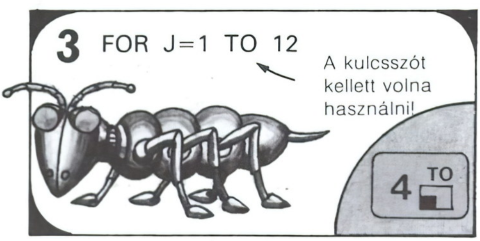
Hibafajták

A BASIC szavakban még véletlenül sem lehet pontatlanság, betűelírás. A rosszul betűzött utasításokat a gép nem érti meg.

Ellenőrizd a 0-kat és az O-kat, valamint az 1-eseket és az I-ket, nehogy összekeverd őket a gépelésnél!

Ha Sinclair géped van, a kulcsszavakhoz tartozó billentyűt kell lenyomni, nem betűnként írni a szavakat!

Programírás

Programírás közben gondolj arra, hogy a gép lényegében háromféle dologra képes: az alapvető utasítások végrehajtására, a megadott lépések ismétlésére és döntésekre.


```
LET A=3
LET N=N+1
PRINT A/T
PLOT (X,Y)
```

```
FOR J=1 TO 6

20 LET A=1
30 IF A< 10 THEN
   GOTO 100
```

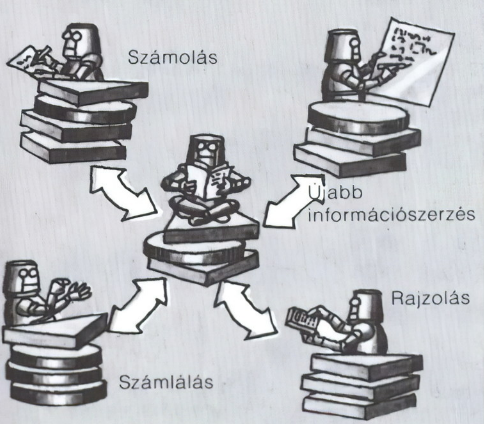
```
IF X=Y THEN STOP
IF K$="HELLO"
THEN PRINT A
```

Ebben a kis könyvben az összes alapvető BASIC utasítást összefoglaltuk, így most már valamelyest látod, hogy milyen feladatokat tud végrehajtani egy számítógép. Amikor programot írsz, először a főbb lépéseket dolgozd ki, azután bontsd le BASIC utasításokra!

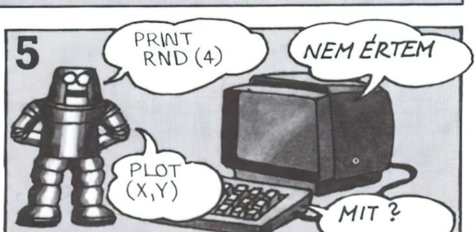

Győződj meg róla, hogy nem felejtettél-e ki egy idézőjelet vagy egy vesszőt például a DATA egységek között. A bonyolult, hosszú sorokat, amelyekben sok jel fordul elő, nagyon gondosan ellenőrizd!

Egy programot sokféleképpen lehet megírni, lehet röviden és áttekinthetően, és lehet hosszadalmasabban is. Ha egy hosszabb programot írsz, legjobb, ha a feladatot részfeladatokra bontod, és minden ilyen részfeladathoz írsz egy szubrutint, ami azt elvégzi. A program központi magja egyszerű utasításokból, döntésekből és ismétlésekből állhat, amelyek megszabják, mikor és hányszor hajtsa végre a gép a szubrutinokat.

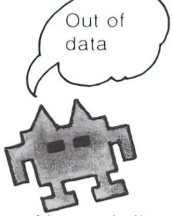
Ha az egyes részek között megszakítod a programot, sokkal könnyebben megtalálod a hibákat. Így a részleteket önmagukban ellenőrizheted, és nem kell végigbogarásznod az egész programot. Egyébként ne felejts el eléjük egy REM sort beilleszteni, így később is tudni fogod, hogy miről volt szó!

Ellenőrizd, hogy a helyes formában adtad-e meg az RND, PLOT és CLS utasításokat! Ellenőrizd azt is, hogy szükség esetén átállítottad-e a gépet grafikus üzemmódra!

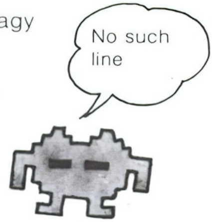
Hibaüzenetek

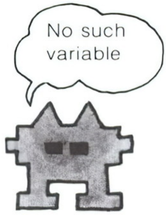
Minden gép valamilyen üzenetet ír ki, ha hibát talál a programban. Az üzenetek jelentését a gépkönyvedben megtalálod, de a leggyakoribbakat itt is összefoglaljuk.

Out of data (kevés az adat) azt jelenti, hogy már nem tud a gép több adatot kiolvasni, elfogytak az adatok, vagyis a data-egységek. Ennek például az lehet az oka, hogy kimaradt egy vessző két adat között, vagy egyszerűen elszámoltad magad.

No such line (nincs ilyen sor) közli a gép, ha GOTO vagy GOSUB utasítással egy nem létező sorra küldted. Lehet, hogy véletlenül kitörölted azt a sort? Vagy csak elírtad a számot?

No such variable (nincs ilyen változó) üzenetet a Sinclair gépek írnak ki, ha nem adsz kezdőértéket a változóknak. Pl. LET C = 0 vagy LET C$ = ""

FOR without NEXT (FOR NEXT nélkül) világosan megmondja, hogy valamelyik ciklust elfelejtetted NEXT-tel lezárni. Az is lehet, hogy rossz változónevet írtál, esetleg I helyett 1-et.

Búcsúzóul

Szó ami szó, olykor nagyon nehéz megtalálni a hibát, és a program bizony addig nem jól fut, amíg a hiba ki nincs javítva. Ilyenkor a gyanús sorokat inkább írd be újra, írasd ki lépten nyomon a változók pillanatnyi értékét, de semmi esetre se add fel!

A fejtörők megoldásai

15. oldal
Név- és üzenetprogram

```
10 PRINT "HOGY HÍVNAK"
20 INPUT N$
30 PRINT "SZIA"
40 PRINT N$
50 PRINT "HOGY VAGY"
```

17. oldal
1. Összeadás

```
10 LET A=9
20 LET B=7
30 PRINT A*B
40 PRINT A/B
50 LET A=A+1
60 LET B=B+3
70 PRINT A*B, A/B
80 END
```

Vessző, hogy üres hely maradjon.

2. Szorzás

```
30 PRINT A;"SZOR";B;"AZ";A*B
40 PRINT A;"OSZTVA";B;"-VEL AZ";A/B
```

3. Név és üzenet

```
10 PRINT "HOGY HÍVNAK"
20 INPUT N$
30 PRINT "SZIA"; N$;"HOGY VAGY"
```

18. oldal
Helyes – helytelen?

```
10 PRINT "MENNYI 7-SZER 7"
20 INPUT A
30 IF A=49 THEN PRINT "RENDBEN"
40 IF A< >49 THEN PRINT "NEM";7*7
```

Az idézőjel után egy pontosvessző kell.

19. oldal
Az életkor-kitaláló program könnyítése

Cseréld ki a **30**-as sort, és írj be egy új sort **35**-ös számmal:

```
30 IF G<14 THEN PRINT "ÖREGEBB"
35 IF G>14 THEN PRINT "FIATALABB"
```

23. oldal
Rajzszámláló

```
 5 LET C=0
45 LET C=C+1
50 IF C<6 THEN GOTO 10
```

Monogramrajzolás

Egy **L** betű kirajzolását adjuk meg.

```
10 LET X=15
20 LET Y=30
30 PLOT (X,Y)
40 LET Y=Y-1
50 IF Y>5 THEN GOTO 30
60 LET X=X+1
70 PLOT (X,Y)
80 IF X<45 THEN GOTO 60
90 END
```

24. oldal
Véletlen számok 10 és 20 között

A képlet: **INT(RND(1)*11+9)**.
Olyan gépeknél, amelyeknél az **RND** után csak egy zárójeles számot kell megadni, **RND(11)+9**. A **10** és **20** között tizenegy lehetséges szám van, így **1** és **11** között véletlen számokat kell előállítani, és **9**-et hozzáadni.

25. oldal
Találatszámláló

Ezeket a sorokat illeszd be az űrtámadásprogramba:

```
15 LET S=0
75 IF X=A*B THEN LET S=S+1
95 PRINT "6-BÓL";S;"ELLENSÉGGEL
   VÉGEZTÉL"
```

27. oldal
1. Nyolcas szorzótábla

```
10 PRINT "NYOLCAS SZORZÓTÁBLA"
20 FOR J=1 TO 12
30 PRINT J;"*8="J*8
40 NEXT J
```

27. oldal
2. Általános szorzótábla

```
10 INPUT "ÍRJ BE EGY SZÁMOT";N
20 PRINT "ITT VAN";N;"SZORZÓTÁBLÁJA"
30 FOR I=1 TO 12
40 PRINT I;"-SZER";n;"AZ"I*N
50 NEXT I
60 INPUT "ÍRJAK KI EGY MÁSIK
   SZORZÓTÁBLÁT (I VAGY N)";M$
70 IF M$="I" THEN GOTO 10
```

A ZX 81 esetében külön **PRINT** és **INPUT** sorok kellenek!

32. oldal
Betűjáték

```
LEFT$(A$,8) "BOTHALOM"
RIGHTS(A$,10) "ROBOTHAL"
MIDS(A$,5,8) "BOTHAL"
```

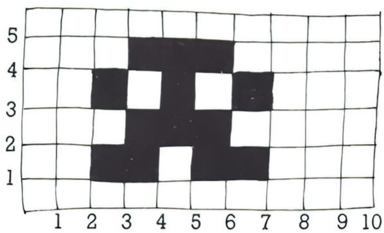
34. oldal
Fejszámoló program

```
10 PRINT "GONDOLJ EGY SZÁMRA"
20 PRINT "DUPLÁZD MEG,ADJ HOZZÁ 4-ET"
30 PRINT "OSZD EL 2-VEL,ADJ HOZZÁ 7-ET"
40 PRINT "SZOROZD MEG 8-CAL,VONJ KI
   12-T"
50 PRINT "OSZD EL 4-GYEL ÉS VONJ LE
   11-ET"
60 PRINT "MONDD MEG AZ EREDMÉNYT"
70 INPUT N
80 PRINT "A SZÁM,AMIRE ELŐSZÖR
   GONDOLTÁL:";(N-4)/2
```

Azért van szükség a zárójelekre, hogy a gép a megfelelő sorrendben végezze el a műveletet.

Űrtámadók ismétlőprogramja (A 29. oldalhoz)

1

Rajzold meg az űrtámadó mintáját egy kockás papírra!

2

4,5; 5,5; 6,5

3,4; 5,4; 7,4

4,3; 5,3; 6,3

3,2; 4,2; 6,2; 7,2

Azután számítsd ki az űrtámadó valamennyi koordinátáját!

3

```
 5 CLS
50 INPUT "HÁNY PONT VAN A KÉPERNYŐN KERESZTBEN";W
60 INPUT "HÁNY VAN FÖLFELÉ";V

60 CLS
70 FOR I=0 TO V-1 STEP V/6
80 FOR J=0 TO W-1 STEP W/6

130 NEXT J
140 NEXT I
150 END
```

Változtasd, növeld a 6-ot, így növeled a támadóminta ismétlődését a képernyőn! (Ha hibaüzenetet kaptál, akkor túl nagy számot választottál!)

Ide kerülnek a kirajzolósorok, pl.:

```
90 PLOT (J+3,I+2)
92 PLOT (J+4,I+2)
```

Az űrtámadó 13 kis kockáját külön kell kirajzoltatnod!

A mintaismétlő programtól a véletlen mintát előállító sorokat (**10**-estől **40**-ig és **90**-estől **140**-esig) cseréld ki az űrtámadót kirajzoló sorokra, a **80**-as és **140**-es sor közé!

BASIC alapszavak

A könyvben előforduló BASIC alapszavak listáját rövid magyarázatokkal egészítettük ki. Csillaggal jelöltük közülük azokat, amelyeket nem minden gép ért (ilyen pl. a CLS). Ha megnézed a gépkönyvet, kiderül, hogy a te géped mit használ ezek helyett.

*BREAK A legtöbb gépnél a program leállítására való. Vigyázat! Egyes gépeknél ilyenkor a programot ki is törli a memóriából, helyette az ESCAPE vagy valamilyen más alapszó használható.

*CLS Letörli a képernyőt.

*DATA Adatok (azaz betűk vagy számok) listáját vezeti be, amelyeket azután READ utasítással változókba lehet beolvasni.

DIM Egy változó számára bizonyos nagyságú memóriaterületet fogial le. Pl. DIM A$(5,4) azt jelzi, hogy az A$ változó 5 sort és 4 oszlopot igényel.

*EDIT Egy programsor módosítására való (ha nem akarod az egész sort újra beqépelni).

*END A program végét jelzi. Egyes gépeknél kötelező, míg pl. a Sinclair gépek nem is ismerik.

FOR...NEXT Azt jelzik a számítógépnek, hogy a köztük álló utasításokat megadott számú ciklusban ismételten végre kell hajtani.

GOSUB Hatására a számítógép megszakitja a főprogram végrehajtását, és egy részfeladat megoldására a megjelölt sorszámú szubrutinra ugrik.

GOTO Egy másik programsorra való ugrást ír elő.

IF...THEN Adatokat (számokat, szavakat, változókat) hasonlít össze, és az eredménytől függően hajt vagy nem hajt végre egy megadott utasítást.

INPUT Amikor a program ideér, megáll, és adatokat kér.

INT Tizedes törtet egész számmá alakít úgy, hogy a tizedesponttól jobbra álló jegyeket egyszerűen elhagyja.

*LEFT$ Egy karakterlánc elejéről vesz adott számú karaktert. Pl. LEFT$(A$,4) A$ első négy karakterét jelenti.

LEN Egy karakterlánc hosszát (vagyis karaktereinek a számát) adja meg.

Számítógépes szavak

Bug (poloska) Valamilyen hiba a programban.
Blokkdiagram A program főbb műveleteit feltüntető vázlat. Gyakran használják a program megtervezésére is.
CPU A számítógép központi feldolgozóegysége, amely az összes feladatot (pl. műveletek elvégzése, változók összehasonlítása stb.) maga hajtja végre.
Grafika Számítógépes képek előállítása.
Karakterlánc Egy változóban tárolható karakterek sorozata, pl. "KARAKTERLÁNC" vagy "ABC123".
Képpontok (pixelek) Kis négyzetek, amelyeket a mikró egymástól függetlenül ki tud világítani — ezekből állítják össze a képeket.
Kilobájt (K) A számítógép memóriáját ebben a mértékegységben szokták mérni. 1024 bájtot (vagyis a legtöbb mikrónál 1024 karaktert) jelent.
Kurzor (őrszem) Egy kis villogó (legtöbbször négyzet alakú) jel, azt mutatja, hova íródik ki a következő karakter.

LET Megcímkéz egy memóriaterületet, és beleír valamilyen adatot. Pl. **LET N = 4** vagy **LET B$ = "MACSKA"**.

***LIST** Kilistázza a programot a képernyőre.

***MID$** Egy karakterlánc megadott helyétől kezdve vesz néhány karaktert. Pl. **MID$(A$,4,3)** az **A$ 4.** betűjelével kezdődő három szomszédos karaktert jelenti.

NEW Kitörli a programot a gép memóriájából, hogy helyet biztosítson a következőnek.

***NEWLINE** gomb Egy begépelt programsor vagy adat végét jelzi. Egyes gépeken **RETURN** vagy **ENTER** feliratot visel.

NEXT L. **FOR.**

***PLOT** Egy képpontot kigyújt a képernyőn. **PLOT(X,Y)**-ban **X** a vízszintes, **Y** a függőleges koordinátát jelöli.

PRINT Valamit kiír a képernyőre.

***READ** Adatot olvas be egy változóba az éppen esedékes **DATA** sorból (l. **DATA**).

***READY** Egyes mikrók ezzel jelzik, hogy készen állnak egy újabb utasítás végrehajtására.

REM A gép figyelmen kívül hagyja a **REM**-mel kezdődő sorokat, csak a programlistán tünteti fel. A **REM** után tehát a program működésére emlékeztető szöveget írhatunk be.

RETURN Egy szubrutin végén visszaküldi a programot a szubrutint hívó **GOSUB**-ot követő utasításra (l. **GOSUB**).

***RIGHT$** Egy karakterlánc végéről vesz megadott számú karaktert.

***RND** Egy véletlen számot állít elő.

RUN Elindítja a program végrehajtását.

SQR Egy szám négyzetgyökét veszi.

STEP **A FOR...** ciklusutasításban szerepelhet: az ismétlést számláló ciklusváltozó növekedését szabja meg.

STOP A program belsejében ezzel állíthatjuk meg a program futását.

THEN L. IF.

***UNPLOT** Kiolt egy kigyújtott képpontot.

Program Sorszámmal ellátott utasítások sorozata. Megmondja a számítógépnek, hogyan kell egy adott feladatot végrehajtania.
RAM Tetszőleges elérésű memória. A számítógépnek az a memóriája, amely a programot és az adatokat tárolja. A gép kikapcsolásakor törlődik. Másképpen írható-olvasható memóriának mondható.
ROM Csak olvasható memória. A számítógép működését vezérlő állandó programot tárolja.
Szintaktikai hiba A BASIC (vagy más programnyelv) "nyelvtani" szabályait sértő programhiba.
Szubrutin Egy részfeladat megoldására szolgáló programrészlet, amely egy program futása során rendszerint többször is végrehajtódik.
Tömb Azonos nevű változók csoportja, amelyek különböző adatokat tartalmazhatnak. A változónév után zárójelek közt álló sorszámmal (indexszel) különböztetjük meg őket.
Változó Megcímkézett memóriaterület, ahol adatokat tárolhatunk.

Hogyan tovább?

Programozni csak a gyakorlatban lehet megtanulni. Ha nincs saját géped, érdeklődj utána, hol tudnál egy kicsit géphez ülni! Az iskolában, művelődési házban, klubokban mindenkit szívesen fogadnak. Búcsúzóul még néhány könyvet ajánlunk.

Alcock: **Ismerd meg a BASIC nyelvet**
Kőhegyi (szerk.): **Ismerd meg a BASIC nyelvjárásait I (ZX 81, HT 1080Z, ABC 80)**
Ismerd meg a BASIC nyelvjárásait II (ZX Spectrum, Proper, Texas)
Ismerd meg a BASIC nyelvjárásait III (C-64, VIC-20, SHARP 1500)
Kocsis András: **TV BASIC**
Hetedhét Commodore 64 Novotrade, 1985.
Hetedhét Commodore 16 Novotrade, 1985.
Hetedhét Atari Novotrade, 1986.
Csupa játék ZX Spectrumra Műszaki Könyvkiadó, 1986.
Sorozatunkban még megjelenik:
Első könyvem a mikrókról és Első könyvem a chipekről.

Tárgymutató

Az eredeti könyv címe:

Introduction to computer programming

Írta: Brian Reffin Smith • Szerkesztette: Lisa Watts •
Tervezte: Kim Blundell • Illusztrálta: Graham Round és Martin Newton

Fordította: Bokor Judit • Szakmailag ellenőrizte: Kepes János

ISBN: 963 10 7167 7 • ETO: 809.92 BASIC

Számítógép nélkül is olvasható

SZÁMÍTÓGÉPES KÉPESKÖNYVEK

jelennek meg

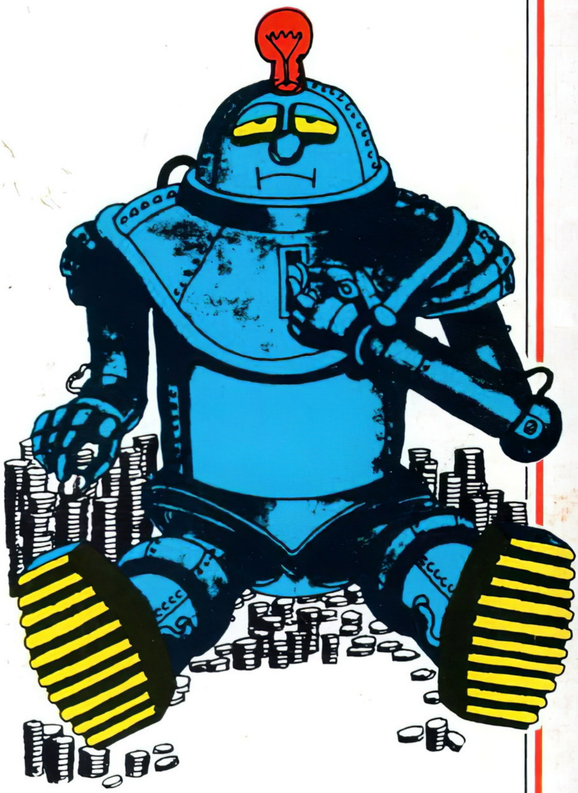
a Műszaki Könyvkiadó és a Novotrade Rt.

közös gondozásában.

ELSŐ KÖNYVEM A MIKRÓKRÓL

A mikroszámítógépek vagyis a mikrók ugyanúgy hozzá tartoznak a hétköznapokhoz, mint az autó, a tv vagy a magnó. Mi mindenre képesek? Hogyan működnek? Miből épülnek föl? Mi volt a történeti fejlődésük és még mi várható?

– kérdésekre ad választ ez a kötet

●

ELSŐ KÖNYVEM A PROGRAMOZÁSRÓL

A mikrókat programokkal irányíthatjuk. Már az elemi BASIC-nyelv segítségével is sok érdekességre képesek. Rajzolnak és verset írnak, látszólag értelmesen beszélgetnek, szerencsejátékokat és üldözéses játékot utánoznak.

Az eredeti könyvek az USBORNE gyermekkönyvkiadónál jelentek meg.